

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

10

JAARGANG 27
OKTOBER 2020

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

Als het fundament wordt aangetast

Eredienst en emotie

Corona, God en wij

De trouwe ooievaar

Redactioneel

Het synodebesluit om alle ambten definitief open te stellen voor zowel mannen als vrouwen brengt onze kerken in een crisis. In dit nummer vindt u een bespreking door dr. Bart van Egmond, waarin hij op heldere wijze betoogt hoe door dit besluit het fundament van ons kerkverband wordt aangetast.

We zijn ons ervan bewust dat deze analyse om een vervolg vraagt. Veel vragen die bij onze lezers al langer leven, worden nu nog urgenter. Want wat betekent deze crisis bijvoorbeeld voor de plaatselijke kerken? En wat moeten individuele kerkleden in deze situatie doen? Wat moeten we doen wanneer de kerk in een crisis is geraakt? We hopen deze vragen in komende nummers aan de orde te stellen.

Het is de laatste keer dat de rubriek 'Uit andere bladen' wordt verzorgd door br. G.J. Schutte. Als redactie willen we onze waardering uitspreken voor de bijdragen die hij heeft geleverd. We danken hem hartelijk voor zijn jarenlange inzet voor ons blad en wensen hem Gods zegen toe.

Pieter Boonstra

- 334 **REDACTIONEEL**
PIETER BOONSTRA
- 335 **SCHRIFTLICHT**
Laten zij loven de naam van de HEER!
DICK DRESCHLER
- 338 **ACTUEEL**
Een ander fundament
BART VAN EGMOND
- 342 **THEMA**
Eredienst en emotie
HENK DROST
- 347 **COLUMN**
What our fathers did
GIJS ZOMER
- 348 **GETUIGEN VANDAAG**
Een groot geloof?
PETER DROST
- 350 **WOORDWAARDE**
Let op de ooievaar!
EGBERT BRINK
- 353 **KERKGESCHIEDENIS**
Een Kroaat werd leerling van Luther
– en hoe!
HARM VELDMAN
- 357 **GELEZEN**
• Lente in de kerk
HENK DROST
• God en ik in de crisis
ANNE VAN DER SLOOT
- 366 **UIT ANDERE BLADEN**
• Corona en complot?
• Het kwaad een gezicht geven
GERT SCHUTTE
- 372 **GEDICHT**
Werkloosheid. Ida Gerhardt
GERT SLINGS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

BEELD
WIKIMEDIA

Laten zij loven de naam van de HEER!

*Halleluja! Loof de HEER, bewoners van de hemel.
Loof de HEER, bewoners van de aarde.
Jonge mannen en jonge vrouwen,
oud en jong tezamen.
Laten zij loven de naam van de HEER,
alleen zijn naam is hoogverheven,
zijn luister gaat aarde en hemel te boven.*

(Psalm 148:1,7,12,13) ▶

Hans Memling,
Zingende en musicerende engelen

Helaas kan er op dit moment in veel kerken vanwege corona niet gezongen worden. 'Als ik niet kan zingen ga ik niet naar de kerk', hoorde ik iemand zeggen. Anderen voelen zich juist niet veilig als er wel gezongen wordt. Ze zijn bang besmet te worden door de aerosolen, kleine druppeltjes in de lucht. Sommige mensen zingen niet graag. Maar voor veel mensen geldt: wat mis je veel als je niet kunt zingen! Het zingen in de kerk, zingen in een koor. *Waarom missen we het zingen zo?*

God roept op om te zingen

God roept je in zijn Woord op om voor Hem te zingen. In Psalm 148 staat keer op keer 'Halleluja': Loof de HEER! Dat wil zeggen: zing, prijs, open je mond, maak de HEER groot!

Bij oosterse godsdiensten en bij de moslims kom je het bijna niet tegen dat er gezongen wordt. Maar Augustinus (4^e eeuw), die alle godsdiensten gezien had, vertelt al hoe hij troost vond door God te prijzen met de liederen van bisschop Ambrosius. En Calvijn zegt: 'Zingen heeft een grote kracht en macht om het hart van mensen te ontroeren en in gloed te zetten, om God aan te roepen en te loven met een zeer hevig en vurig verlangen.'

Juist in de kerk gaan mensen met elkaar God prijzen. We houden geen stille mis: een viering waar je niets hoort. De dienst is ook niet een optreden van musici. En in onze gereformeerde erediensten wordt niet gezongen in het moeilijke Latijn, alleen verstaanbaar voor mensen die ervoor geleerd hebben – nee, jong en oud, doeners en denkers, iedereen zingt mee. Van jongs af leren de kinderen zingen. Samen breng je God de lof.

Loof God in de hemel!

Laten we luisteren hoe de lof klinkt in Psalm 148. Vanuit de hemel wordt God geprezen door de heiligen die ons zijn voorgegaan, de profeten en de martelaars. En door de engelen die roepen: 'Heilig, heilig, heilig.' Zij zijn al in de volmaaktheid waarnaar wij alleen nog maar kunnen verlangen. Daar is geen klagen, smachten, huilen, verdriet. Daar is alles goed. Daar ga je zingen van blijdschap! Zoals je een mooi liefdeslied zingt als je verliefd bent. Of een overwinningslied als je gewonnen hebt. Straks als alles goed is, mogen mensen uit alle volken voor Gods troon komen. Zoals het psalmboek uitloopt op zes lofpsalmen, zo loopt het leven uit op één groot praiseconcert. Dat is het doel waarvoor God ons heeft gemaakt: om Hem te eren. En om uiteindelijk, de afstand voorbij, eeuwig met Hem te leven.

Waarom is zingen zo fijn? Juist omdat je dan al iets van die verbondenheid van God mag voelen. Wat is het heerlijk als je met een volle kerk mag zingen over dat verlangen. Wat kun je dat in de dienst juist ook missen.

Loof God vanaf de aarde!

De psalm beschrijft nu ook de echo van de lof vanaf de aarde. Die klinkt zelfs vanuit de wateren onder de aarde, waar de zeemonsters leven: walvissen, draken, ontembare dieren. Alle weersomstandigheden vertolken de lof: de mist boven de velden en de sloten, waar de zonnestralen soms zo mooi doorheen schijnen. De bliksem die langs de hemel flitst, de regen en de hagel die naar beneden vallen. De wind die met zijn kracht alles wegblaast. En ook de bergen, de productiebossen en fruitbomen prijzen God. Alle bloemen en struiken. Niet dat je ze hoort zingen, maar in hoe ze zijn laten ze Gods grootheid zien. Ze

Straks loopt het leven
uit op **één groot**
praiseconcert

Dat je vragen kunt hebben aan God, **dat weten de psalmen** **maar al te goed**

vertellen een verhaal zonder woorden. En wij weten dat daarin Gods werk zichtbaar wordt.

Kan ik God wel loven?

Soms is het lastig om deze psalm mee te zingen. Hoe kun je God prijzen als je veel verdriet hebt? Wat als iemand door die bliksem geraakt wordt? Onze lof op aarde verschilt van de lof in de hemel omdat Gods schepping gebroken is. De uitbundige lof waar het psalmboek op uitloopt, maken wij in ons verdriet en onze vragen niet altijd mee. Maar dat je vragen kunt hebben aan God, dat weten de psalmen ook maar al te goed. Psalm 73 zegt: Ik was bijna uitgegleden, omdat ik niet snap waarom het anderen goed gaat, waarom dingen gebeuren. Wat kun je een vragen hebben, en wat een pijn. Wij snappen hier soms niets van Gods plan, doordat we als het ware alleen de onderkant van het borduurwerk zien.

God is trouw

Dan zegt Psalm 103: De mens is als gras, maar God is en blijft trouw. Hij gaf zijn belofte aan ons en stuurde zelf Jezus Christus vanuit de hemel naar de aarde. In onze vragen, pijn en moeite kwam zijn Zoon naast ons staan. Hij is opgestaan en opgevaren naar de hemel,

daarom mag je weten dat het goed zal komen. Hosanna voor de koning, klonk het bij de intocht, en zelfs de stenen hadden dat kunnen zingen. Juist met Kerst en Pasen klinken liederen over het wonder van Gods liefde. Ere zij God in de hoge! Vrede op aarde! U zij de glorie, opgestane Heer. Vanuit Gods liefde in Christus mag je bidden dat God je de kracht geeft om je aan Hem vast te houden. Ook als je zelf niet kunt zingen of iets kunt zeggen. God laat je niet alleen, Hij omgeeft je steeds, zoals we in de gemeente ook om elkaar heen staan. Daar waar de zang doorgaat, ook als je zelf even niet mee kunt zingen.

Boven en beneden

Wij zijn als pelgrims nog samen onderweg naar het hemelse vaderland. En ondertussen klinkt onze gezamenlijke lof op God: daar boven en hier beneden. Hemel en aarde zijn vol van Gods lof. Een echo, stem en tegenstem van een geweldig koor, met name van mensen, de kroon op Gods schepping. Iedereen mag zijn plek daarin innemen: jong en oud, man en vrouw. Ook de hooggeplaatste leiders. Ieder op eigen manier. Smaken verschillen, klassiek en modern. Je hebt je voorkeuren, maar in de kerk zingen jong

en oud samen. Psalmen, gezangen, opwekking, en daarbij geef je niet af op de ander. Als het is tot lof van God, probeer dan te ontdekken waarom dat lied die jongere of oudere aanspreekt.

Loof God op elk moment!

Laten we God – zeker nu het in de eredienst vaak niet kan – ook thuis loven. Een Afrikaans spreekwoord zegt: ‘Een kip vergeet nooit om God te danken als ze water drinkt.’ Want een kip kan niet slikken en heft dus altijd het hoofd omhoog. Laten ook wij God zo altijd danken en loven voor alles wat Hij geeft: licht en water, eten en drinken, een dak boven ons hoofd. Voor werk en vrije tijd. Voor de glimlach van de ander. En laten we God danken bij alles wat we doen: bij werk en vrije tijd, bij het spelen, tekenen, sporten en zorgen. En ook als we zoeken naar troost bij verdriet.

Het eerste en grote gebod is: heb de Heer lief. Met heel je hart, heel je ziel, al je krachten. Juist door muziek en zang kun je je op God richten en Hem prijzen. Heel je bestaan doet daarin mee. En juist in het zingen word je ook zelf helemaal aangesproken. Want je zingt je liefde uit, en je zingt zijn woorden in. Door te zingen mag je hart rust vinden, mag je adem onder controle komen. Geweldig als je zo voor de Heer zingt. Laten we hopen en bidden dat er snel in alle kerken weer gezongen kan worden en laten we tot die tijd zo bewust mogelijk in gedachten meezingen of meeneuriën. ■

Een ander fundament

De synode van Goes heeft op 5 september jl. besloten dat het mogelijk blijft om zusters tot de ambten te roepen. Zij deed dat op basis van het rapport *Elkaar van harte dienen* en het aanbiedingsrapport met antwoorden op de revisieverzoeken, allebei geschreven door de synodecommissie die daarvoor de opdracht had gekregen.

In dit blad, en ook elders, is uitgebreid betoogd wat er mis is met het rapport *Elkaar van harte dienen*, zowel wat betreft de wijze waarop de revisieverzoeken zijn behandeld, als de manier waarop in dit rapport met de Schrift wordt omgegaan.¹

Eenheid niet bewaard, maar verbroken

Nu de besluiten genomen zijn, wil ik een nieuw punt bespreken. Wat opviel in de synodevergadering, was de poging om de bezwaarde kerken erbij te houden. Op allerlei manieren werd benadrukt dat er een volwaardige plaats moet blijven voor de andere opvatting en praktijk. Dat werd ook in de besluiten opgenomen. Op die manier bedoelde de synode de eenheid van de kerk te bewaren. Toch denk ik dat de synode – ondanks wellicht alle goede bedoelingen – door dit besluit de grondslag van ons kerkverband *fundamenteel* heeft aangetast. En ik denk dat je zelfs moet zeggen: dat de synode ons vraagt een ander fundament voor het samenleven van de kerken te accepteren.

Basis voor het kerkverband

Wat maakt een kerk tot kerk? Een ware kerk is een kerk die zich in alles richt naar het Woord van God en verwerpt wat daarmee in strijd is. In een ware kerk kunnen dwalingen opkomen, maar zij zal steeds aanspreekbaar zijn op het Woord van God. Dat is het *criterium* waaraan alle gedachten die opkomen, getoetst worden. Dit geldt voor de plaatselijke gemeente, en net zo goed voor een verband van

kerken. Plaatselijke kerken zijn elkaar door Christus gegeven om elkaar te helpen gehoorzaam te blijven aan het Woord van God. Ze beloven elkaar dat ze daarop aanspreekbaar zijn.

Als die kerken in hun meerdere vergaderingen gezamenlijke besluiten nemen, ontvangen de plaatselijke gemeenten die dan ook als bindend, tenzij ze in strijd zijn met het Woord van God of de kerkorde. Wanneer een plaatselijke kerkenraad dat opmerkt, heeft die de verantwoordelijkheid om herziening (revisie) te vragen. Niet om eigen gelijk te halen of voor eigen belang op te komen, maar in het gezamenlijke belang van de kerken. Niet wat wij samen vinden of besluiten, heeft het hoogste gezag, maar Gods Woord alleen. Zoals we belijden in artikel 7 NGB: 'Je mag decreten of besluiten van concilies

Aan Gods Woord maken we ons eigen denken ondergeschikt

niet op één lijn stellen met de goddelijke Schriften, want Gods waarheid gaat boven alles.' Gods Woord is de waarheid. De Schrift is de rechter in al onze geschillen. Daaraan maken we ons eigen denken ondergeschikt en zo maakt Gods Geest ons één van denken en één van gevoelen (Fil. 2:3-4).

De eenduidigheid van Gods Woord

Maar die eenheid van het ware geloof, op basis van Gods Woord, kan er alleen zijn als Gods Woord eenduidig is. Dat gelóven we dus ook over Gods Woord. We geloven dat omdat God zelf één is en niet kan liegen. God openbaart in zijn Woord de waarheid. Daarmee bedoel ik: God spreekt zichzelf nooit tegen. Hij zegt niet tegelijk A (bijv. 'God bestaat') en het tegenovergestelde van A (niet-A, bijv. 'God bestaat niet'). Als Hij dat wel deed, zouden we geen betrouwbare kennis over God en zijn wil kunnen hebben.

Natuurlijk kunnen wij wel de *indrak* hebben dat God zichzelf tegenspreekt. Bijvoorbeeld als er in de Bijbel staat dat God onveranderlijk is (1 Sam. 15:29; Num. 23:19) én dat Hij berouw heeft (bijv. Jona 3:10). Of dat Hij de goddelozen ombrengt (Ps. 139:19), maar ook de goddeloze rechtvaardigt (Rom. 4:5). Die uitspraken lijken tegenstrijdig. Maar op grond van wie God zelf is, geloven we dat ze geen tegenstellingen kunnen zijn. Vanuit dat geloofsuitgangspunt lezen we de Bijbel, en

zoeken we altijd de eenheid in Gods spreken.² Ook als wij die niet direct zien. Zó ontvangen we echte kennis over God: niet uitputtend, wel zuiver en betrouwbaar.

Omdat God eenduidig spreekt, kunnen we ook náspreken wat God ons in de Bijbel vóór zegt. Als Gods Woord vol tegenstrijdigheden zou staan, zou dat niet kunnen. Ons persoonlijk geloof verloor dan zijn basis. En de kerk zou geen 'pijler en fundament van de waarheid' kunnen zijn (1 Tim. 3:15). Want ook de basis onder onze geloofseenheid als christenen en kerken zou wegvallen.

M/V en ambt

Dan nu over het besluit inzake M/V en ambt. De kerk heeft altijd alleen broeders tot het ambt van oudste geroepen. Zij geloofde daarmee gehoorzaam te zijn aan het voorschrift van Christus' eigen apostel, gebaseerd op de orde die God zelf in de schepping gelegd had en waarbij ook Christus zich aansloot toen hij zelf twaalf mannelijke apostelen aanstelde. Maar de vraag kan opkomen: hebben we het altijd wel goed gezien? Leert de Bijbel ons echt een praktijk van alleen mannelijke ambtsdragers? Die vraag is legitiem, die mag je stellen. Want uiteindelijk is niet onze gewoonte, maar het Woord van God beslissend. Het is dan wel je taak om te laten zien of de bijbelse argumenten die hierover eeuwenlang gegeven zijn, wel of niet kloppen. En je moet er rekening mee houden dat de moeite met de traditie van de kerk op dit punt ook kan voortkomen uit ons eigen zondige hart. Omdat de mens van de eenentwintigste eeuw Gods Woord niet wil ontvangen, zoals Hij het ons geeft.

Dan doe je als kerken onderzoek. De conclusie kán dan zijn dat we het altijd verkeerd gezien hebben. Ook in onze kerken is dat betoogd, bijvoorbeeld door de schrijvers van het boek *Zonen en dochters profeteren*.³ Zij beweren dat de Bijbel het

1 P. Boonstra (juli/augustusnummer *Nader Bekeken*), F. Pansier ('Kunnen we zo inderdaad samen dienen?' op: www.bezinningmanvrouwenambt.nl), D.J. Bolt (eeninwaarheid.nl).

2 Een mooi voorbeeld van het zoeken naar de eenheid in Gods spreken is Abraham. God had gezegd: 'Alleen de nakomelingen van Isaak zullen gelden als jouw nageslacht' (Gen. 21:12). In het volgende hoofdstuk beveelt God Abraham Isaak te offeren (Gen. 22:2). God lijkt zichzelf tegen te spreken, maar Abraham gelooft dat God betrouwbaar is, en zoekt daarom naar de eenheid in Gods spreken. Daarom 'zei hij bij zichzelf dat het voor God mogelijk moest zijn iemand uit de dood op te wekken' (Heb. 11:19).

3 Henk Folkers e.a., *Zonen en dochters profeteren. Man, vrouw & kerk*, Utrecht, KokBoekencentrum, 2017.

tegenovergestelde leert van wat we altijd gedacht hebben. In het nieuwe verbond, zo menen zij, overwint God definitief de heerschappij van de man over de vrouw, die een gevolg was van de zondeval. Hij brengt de gelijkheid terug van vóór de zondeval. En dáárom moeten zowel broeders als zusters in het ambt van oudste bevestigd worden. Dat is een vrucht van Gods genade. In feite heeft Meppel 2017 dit ook uitgesproken en het rapport van de synodecommissie Goes 2020 sluit hierbij aan.⁴

Gereformeerde schrijvers in binnen- en buitenland hebben beargumenteerd dat deze conclusie gebaseerd is op een verkeerde omgang met Gods Woord. Mijn indruk is dat deputaatschappen en synodecommissies op dit punt hun huiswerk niet goed hebben gedaan. De belangrijkste studies op dit gebied missen in hun literatuurlijst.⁵ Maar dat terzijde. Mijn punt is: als het bij deze uitspraak zou blijven, zou in elk geval de pretentie zijn: we willen alleen naar de Bijbel luisteren. De Bijbel kan zichzelf niet tegenspreken. Dus als dit is wat de Bijbel leert, hebben we het tot nu toe verkeerd gezien, en moeten we de kerk reformeren door een praktijk van eeuwen te veranderen. Als een synode dat zegt, wordt er gewerkt vanuit de belijdenis dat Gods Woord eenduidig spreekt.

Synode-uitspraken

Maar wat valt nu op aan de uitspraak van onze synodes, niet alleen die van Goes 2020 maar ook die van Meppel 2017? Dat men exegetisch tot de conclusie komt dat de vrouw in het ambt bijbels is, maar dat men *tegelijk* volwaardig ruimte wil laten voor de opvatting dat de vrouw in het ambt niet bijbels is.⁶ Beide opvattingen kunnen en mogen naast elkaar blijven bestaan. Waarom? De synodecommissie van Goes 2020 zegt

Er wordt dus gezegd dat je op grond van Gods Woord twee zaken kunt beweren die elkaar uitsluiten

het zo: ze komen beide voort uit een eerbiedige omgang met de Bijbel. Voorstanders en tegenstanders bouwen op hetzelfde fundament.⁷ Hier wordt in feite gezegd: er zijn bijbelse gronden om te stellen dat de toelating van de vrouw tot het ambt een vrucht is van Gods genade. God overwint de

zonde van de mannelijke overheersing. Maar er wordt tegelijk gezegd: er zijn net zo goed bijbelse gronden om te zeggen dat het bevestigen van zusters in het ambt zonde is, een schending van Gods goede scheppingsorde. Er wordt dus gezegd dat je op grond van Gods Woord twee zaken kunt beweren *die elkaar uitsluiten*. Zolang je maar allebei zegt dat je het gezag van Gods Woord ten volle respecteert.

De crisis: tegenstrijdigheden in de Schrift

Maar als je zo'n uitspraak doet, doe je daarmee ook een uitspraak over God zelf en over zijn Woord. Als je zegt dat beide opvattingen bijbelse gronden hebben, zeg je immers dat God zelf in zijn Woord ons *aanleiding* geeft om tegenstrijdige dingen te beweren. Maar als je dat zegt, moeten er alarmbellen gaan rinkelen. Wij geloven toch dat God één is? En dat Hij zichzelf niet kan tegenspreken? Dan kán zijn Woord ons geen aanleiding geven om daaruit tegenstrijdige dingen te concluderen. Dan moet er bij óns iets mis zijn. En dan moeten we opnieuw onderzoek doen. Als je dat weigert te doen en de zaak probeert op te lossen door twee tegenstrijdige opvattingen gelijkaardig te verklaren, zolang men zich maar op de Bijbel beroept, ontken je daarmee in de praktijk de duidelijkheid van Gods Woord.

Het gaat hier om veel meer dan een verschil in opvatting over de vrouw in het ambt. Het gaat om de vraag of wij de Schrift in geloof ontvangen zoals die zich geeft: als het eenduidige Woord van God. En uiteindelijk gaat het om de vraag of wij God erkennen zoals Hij is. 'Hoor Israël, de HERE is onze God, de HERE is één' (Deut. 6:4). Paulus trekt daaruit een conclusie voor zijn eigen verkondiging: *God is betrouwbaar: onze boodschap tot u is niet ja én nee geweest* (2 Kor. 1:18). God is God en Hij is geen mens, die tegen zichzelf verdeeld kan zijn. En dus kán God ons in zijn Woord geen gronden geven om tot *tegengestelde* conclusies te komen, die beide evenveel recht van bestaan hebben.

Met de uitspraken van de synode zeg je niet maar iets over onze tegengestelde opvattingen. Als je de uitspraken – 'beide meningen hebben een gelijk bestaansrecht' – serieus neemt, heb je die tegenstellingen overgebracht op Gods eigen Woord en uiteindelijk op God zelf. Zo verdwijnt Hij zelf achter onze interpretatieverschillen. Hij is zelf geen Rechter meer in onze geschillen. Het rapport *Elkaar van harte dienen* wijst een rationalistische benadering van de Bijbel af.⁸ Maar eigenlijk is juist dit een pure vorm van rationeel heersen over de Schrift. Het bestaansrecht van onze visies gaat voor op Gods spreken.

Conclusie

Door volwaardig ruimte te geven aan twee tegengestelde opvattingen, heeft de synode geprobeerd iedereen binnen het kerkverband te houden. Maar daarvoor wordt – ongetwijfeld ongewild – de *geestelijke* eenheid van ons kerkverband principieel opgeofferd. Want het *criterium* waaraan opvattingen en praktijken in de kerk getoetst moeten worden, is in de synodebesluiten buitenspel gezet. Daarvoor in de plaats is gekomen de vrome bedoeling van de mens. Als jij zegt te bouwen op Gods Woord, heeft jouw opvatting of praktijk dáármee recht van bestaan. Ook al is die volkomen tegengesteld aan de opvatting of praktijk waartoe een ander komt, die ook de Bijbel leest. Ons eigen denken en voelen is zo het criterium geworden voor de inhoud van ons geloof en belijden als kerken. Deze synodebesluiten gaan uit van een ander – subjectief – fundament onder ons gemeenschappelijk geloven en belijden als kerken, en vragen ons (impliciet) om dat te aanvaarden.

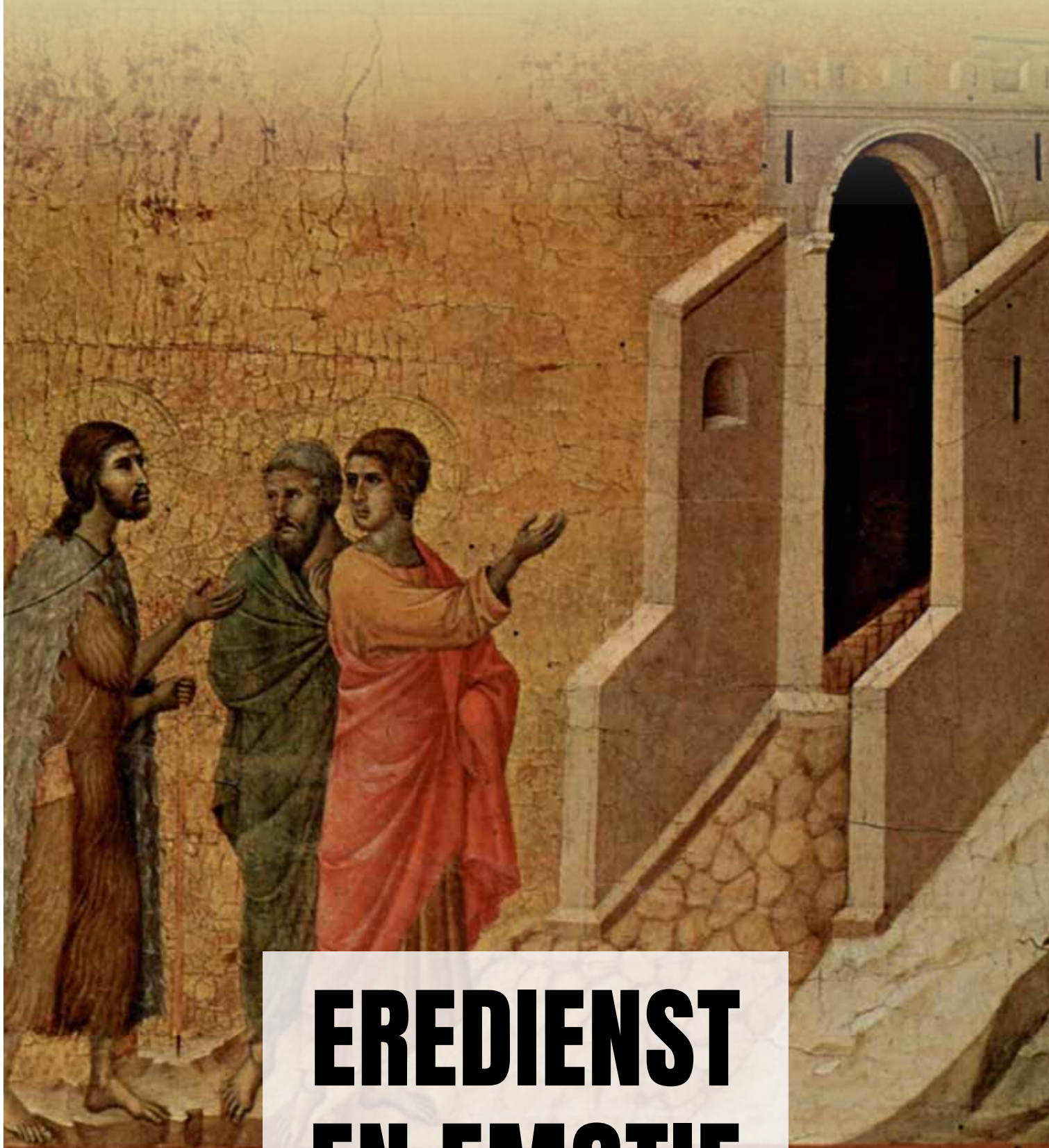
Maar om de eenheid met de heilige, algemene en apostolische kerk te bewaren, moeten we blijven bouwen op het fundament dat gelegd is, namelijk Gods Woord.

Daarom mogen we deze synodebesluiten niet aanvaarden. ■

- 4 Zie hierover met name besluit 3, en de daar genoemde gronden om de besluiten van Meppel te handhaven.
- 5 Ik noem: Wayne Grudem, *Evangelical Feminism and Biblical Truth*, Wheaton, 2012; Andreas Köstenberger en Thomas R. Schreiner, *Women in the Church. An Interpretation and Application of 1 Tim. 2,9-15*. Zowel het deputaatschap dat het rapport *Samen Dienen* schreef voor de synode van Meppel 2017 als de synodecommissie van Goes 2020 geven er geen blijk van zich met deze studies geconfronteerd te hebben, terwijl daarin uitgebreid de exegetische en hermeneutische argumenten van voorstanders van de vrouw in het ambt worden bestreden.
- 6 In besluit 3 wordt gezegd dat beide overtuigingen en praktijken hun volwaardige plaats in de kerken behouden. En in besluit 5: naast de overtuiging van Ede 2014 dat er over twee lijnen in de Schrift gesproken moet worden (van gelijkwaardigheid en verschil in verantwoordelijkheid tussen man en vrouw), is er ook ruimte voor het lezen van één lijn in de Schrift van gelijkwaardigheid, beschadigd door de zonde en vloek, maar hersteld in Christus.
- 7 *Elkaar van harte dienen*, p. 40. Deze gedachte was overigens ook al aanwezig in het pijnpuntenrapport van het deputaatschap M/V en ambt dat rapporteerde aan Meppel 2017.
- 8 *Elkaar van harte dienen*, p. 4.

De geestelijke eenheid van het kerkverband wordt principieel opgeofferd

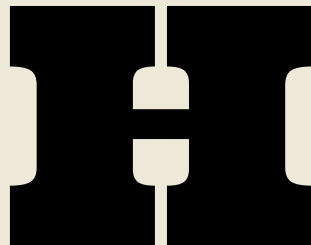

EREDIENST EN EMOTIE

Duccio di Buoninsegna,
De Emmausgangers

**Het was een kleine gemeente. Mijn vader preekte.
Hij was klein van stuk, maar groot in enthousiasme.
En hij kon het feest van Gods genade voor zondaars
dicht bij je hart brengen. Een oudere zuster werd zo
geraakt dat ze opsprong, haar armen in de lucht stak
en 'Halleluja' riep. Haar man trok haar meteen aan
haar arm weer terug op haar stoel.**

et werd heel stil in de kerk. Even later ging vader verder met de preek. Na die tijd vroeg ik hem: 'Waarom reageerde u niet op haar enthousiasme?' 'Ja', zei hij,

jammer dat ik dat niet deed, maar ik was helemaal van mijn stuk – of, zoals hij zei – van mijn à propos.'

Is dat niet typerend voor een gereformeerde kerkdienst? Zodra er emotie getoond wordt, is er verwarring en schrik. Dit gebeurde al heel wat jaren geleden en ik zie dat er nu wel meer plek is voor (te uiten) emotie in de dienst. 'De Heilige Geest geeft af en toe een schouderklopje', zei eens een broeder tegen me. Hij bedoelde dat Gods Geest je via het Woord kan raken met zoveel liefde en genade dat je erdoor bewogen wordt. Dat zijn mooie momenten. En dat gebeurt ook bij gelovigen die gewoon op hun stoel blijven zitten.

Geloof is emotie

Er is gewoonlijk niet zoveel emotie te zien in onze erediensten, maar met het Woord raakt de Geest het gevoel, in vreugde (om de Heiland) en verdriet (om de zonde). Wanneer er een extra krachtige werking is van de Geest – een speciale uitstorting – zoals bij revivals, hoor je juichen en huilen, gesnik en gebed. De Geest kan dat doen waar en wanneer Hij wil. Het is ook binnen de gereformeerde kerken van de Afscheiding gebeurd dat er een opwekking kwam, zodat er veel emotie te horen en te zien was: roepen, huilen, bidden om Jezus, verlangen, groot verlangen naar heiligheid zodat mensen er bijna onder bezweken.¹

Dan bloeit het geloof. De gemeente ook. Tijdens de Grote Opwekking in Amerika liepen de kroegen leeg en de kerken vol. Wie zou daar niet naar verlangen? Nou – er wordt nogal wisselend op gereageerd.

¹ 'De jubel der verlostten zou daveren door Spakenburg.' Er was een opwekking in de jonge gereformeerde kerk van de Afscheiding. Zie A. Blokhuis, *Uit de oude doos. Wat een eeuw geleden in Bunschooten en Spakenburg is geschied*, De Afscheiding, oktober 1979, p. 132-140.

Er zijn 'naïeve enthousiastelingen'² die alles mooi vinden wat emotie is. Christenen die vaak uit reactie op een intellectualistische benadering alles omarmen wat emotioneel is. Typen die zomaar terechtkomen in de armen van dwaalleraars die hun emoties raken. Ze zijn heel kwetsbaar doordat ze op het gevoel varen en het verstand (oordeelsvermogen) uitschakelen. Maar er zijn ook altijd kritische reacties die alles wat niet in het gewone straatje past afdoen als afval, onzin of zelfs demonische beïnvloeding. Hoe moet je emotie beoordelen?

Jonathan Edwards is de calvinistische theoloog van de opwekking die niet alles afkraakte, maar ook niet alles wat emotioneel is naïef mooi vond.³ Hij geeft gevoelens en emotie een belangrijke plek. Zonder dat is er geen levend geloof. Hij schrijft: 'Ik ben er rotsvast van overtuigd dat geen enkele geestelijke waarheid ooit de houding of het gedrag van een mens heeft veranderd, tenzij iemands gevoel erdoor geprikkeld is. Geen zondaar heeft ooit verlangd naar redding, geen christen is ooit gewekt uit de slaap van geestelijke kilheid, tenzij iemand in zijn hart door deze waarheid geraakt werd. Zo belangrijk zijn emoties.'⁴

Ja, emoties zijn belangrijk, maar zijn ze altijd goed? Nee, emoties op zich zeggen niks over het geloof

Ja, emoties zijn belangrijk, maar zijn ze altijd goed? Nee, emoties op zich zeggen niks over het geloof. Zijn eerste stelling is: 'De kracht en hevigheid van onze emoties bewijst niet dat ze wel of niet geestelijk zijn.'⁵ Je kunt weten of

emoties goed zijn als je weet uit welke bron ze komen. Komen ze uit een onveranderd hart of uit een wedergeboren hart?

De bron (1): jijzelf?

Ds. René van Loon schreef een sympathiek boek, *Lente in de kerk*. Het is een impressie van nieuwe en hoopvolle bewegingen. Waarom trekken die zoveel mensen? Daar is veel over te zeggen, maar wat eruit springt, is de nadruk op muziek en emotie. Bewegingen als Mozaïek en Hillsong begonnen als muziekgroep en werden omgebouwd naar een soort kerkelijke beweging. De muziek raakt. En de mensen stromen toe.

Hoe moet je dat beoordelen? Je moet niet doorslaan en alle emotionele uitingen afwijzen, maar vragen naar de bron van de emotie, zoals Jonathan Edwards de kerk van alle eeuwen onderwezen heeft.

Er is in veel eigentijdse samenkomsten een sfeer die je herkent uit concerten van de (seculiere) popmuziek. Men wil via de muziek lekker 'losgaan'.

Een voorbeeld in de Bijbel. Het volk maakt zelf een god die ze gaan vereren. Ze dansen rond het gouden kalf. Ze gaan uit hun dak. Mozes ziet dat ze losgeslagen zijn.

Gevaarlijke emoties. Dat moet gestopt. Maar de mensen zijn niet aanspreekbaar. Alleen een harde aanpak helpt. Mozes vraagt wie aan de kant van de Here wil staan. De Leviëten melden zich en stoppen de losgeslagen meute met het zwaard. 'De Leviëten deden wat Mozes hun had opgedragen, en zo kwamen er die dag ongeveer drieduizend Israëliëten om' (Ex. 32:28).

Emoties zijn geweldig mooi én geweldig gevaarlijk. Wie dat niet ziet of wil zien, zal achter alles wat emotioneel is aanlopen en op totaal verkeerde en zelfs gevaarlijke plekken terechtkomen.

In zijn boek *Affect en effect*, waarin hij de inzichten van Jonathan Edwards verwerkt, citeert professor Ad de Bruijne een theoloog die laat zien hoe in deze tijd het menselijke gevoel een slagveld vormt waarop manipulerende machten actief zijn.

'Waar religie gevoel wordt, ontstaat de levensgrote dreiging dat de markt kerk en samenleving stuk maakt. Wie dit gevoel wil raken, moet immers steeds extremer te werk gaan. De concurrentie is moordend. Eigenlijk zou zelfs een staat van permanente geraaktheid wenselijk zijn, anders pakt een andere instantie het zwaarbevochten gevoel van de spirituele consument spoedig weer af.'⁶

Maar dat is een sfeer die niet past bij een ontmoeting in Gods naam. Als een muur van geluid of een opgefokte menigte losgaat in emoties, kan dat een feestje zijn waarmee God niks te maken wil hebben.

Verschillende emoties – verschillende kerken??

Weinig dingen hebben zo met persoonlijke smaak te maken als muziek. Ieder maakt daarin zijn eigen keuzes.

‘Brandde ons hart niet toen Hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons ontsloot?’

En als je eigen muzieksmaak belangrijk wordt, wil je juist jouw muziek in de kerkdienst beleven, anders is het niks. René van Loon signaleert dat terecht als een probleem. Hij zoekt de oplossing in diversiteit: verschillende diensten voor verschillende groepen mensen. Met verschillende kerken zou je samen een nieuwe kerkplek kunnen ontwikkelen ‘met hedendaagse muziek, een plek die aantrekkelijk is voor wie van deze muziek houdt en ook voor belangstellenden van buiten’.⁷

Is dat echt wat God wil? Aparte ouden diensten waar ze kunnen zwelgen in nostalgie? En daarnaast jongerendiensten waar ze bediend worden met muziek van hun keus? Wat is dat? Kerk als entertainment? Het zal best publiek trekken, maar worden christenen zo geen consumenten in plaats van leerlingen?

Deze oplossing lijkt me niet in de stijl van de kerk. Het is juist het bijzondere van Christus’ gemeente dat mensen van allerlei kleuren en met allerlei smaken hun plek en hun eenheid vinden in Christus. Dat uitgangspunt moet je niet loslaten voor een pragmatische benadering, die de kerk in

groepjes opdeelt waar ieder zijn of haar smaak kan genieten. In plaats van uitgaan van de smaak van mensen is het beter uit te gaan van het Woord, dat de harten stuurt. Als dat de bron is, worden mensen bij elkaar gebracht in liefde en eenheid.

De bron (2): Gods Woord!

Jonathan Edwards maakte veel emotionele uitbarstingen mee in de grote opwekking (revival) van zijn tijd. Hij wijst het emotionele niet af, maar wil duidelijk maken wat echt van God is en wat niet. *Hij wijst dan op de bron.*

Wanneer Gods Woord de bron is, brandt er een gezond vuur. Denk aan Lucas 24:32, die geweldige tekst waar de Here Jezus het Woord uitlegt aan twee leerlingen. Het raakt hen. En ze

Jonathan Edwards

zeggen: ‘Brandde ons hart niet toen Hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons ontsloot?’

En dat geldt ook voor de eredienst. Laat die een emotioneel gebeuren zijn, als die emotie maar opkomt uit het Woord dat de Geest gebruikt om mensen te raken. Paulus schrijft in Kolossenzen 3: ‘Laat Christus’ woorden in al hun rijkdom in u wonen; onderricht en vermaan elkaar in alle wijsheid, zing met heel uw hart psalmen en hymnen voor God en liederen die de Geest u vol genade ingeeft’ (Kol. 3:16). Echte emotie moet opkomen uit ons overdenken en verwerken van het Woord.

Ik weet dat je dan nog steeds het probleem hebt van al die verschillende smaken. Maar het is beter variatie aan liederen in de dienst te brengen dan de kerk op te delen in afdelingen met bijvoorbeeld moderne en oude muziek. Het eigenlijke probleem ligt dieper. Jonathan Edwards wijst erop als hij schrijft: ‘Geestelijke gevoelens gaan altijd hand in hand met geestelijke nederigheid.’

2 Ad de Bruijne, *Affect en effect. De betekenis van een Bijbelse spiritualiteit voor de christelijke ethiek*, Kampen, 2010, p. 33.

3 Een leerzaam overzicht van zijn inbreng is te vinden in dr. W. van Vlastuin, *De Geest van Opwekking. Een onderzoek naar de leer van de Heilige Geest in de opwekkingstheologie van Jonathan Edwards (1703-1758)*. Over dat boek schreef dr. A.N. Hendriks een recensie in ons blad onder de titel ‘Bidden om een opwekking?’ (oktober 2002).

4 Jonathan Edwards, *Geen geloof zonder gevoel. Over de ervaring waarop het aankomt*, Zoetermeer, 1999, p. 22.

5 *Geen geloof zonder gevoel*, p. 34.

6 Ad de Bruijne, *a.w.*, p. 53. De genoemde theoloog is Bernd Wannewetsch.

7 René van Loon, *Lente in de kerk. Impressie van nieuwe en hoopvolle bewegingen*, Utrecht, KokBoekencentrum, 2020.

'Een trots mens vergelijkt zichzelf in geestelijke dingen met anderen en voelt zich superieur. Hij wil graag een leidinggevende positie innemen onder kinderen Gods en zou graag zien dat zijn wil wet is. (...) Een echt nederig mens is het volstrekt tegenovergestelde. Zijn nederigheid maakt dat hij anderen hoger acht dan zichzelf (Filippenzen 2:3).'⁸

Het gaat om de eenheid van Gods kerk. En die komt en blijft daar waar we als christen niet ons eigen belang zoeken.

Gereformeerde eredienst

Toen ik predikant werd in een gemeente waar men nog niet zo aan nieuwe liederen gewend was, liet ik naast psalmen en gezangen ook nieuwe liederen als Opwekking zingen. Een broeder ging niet in zijn

psalmen gezongen worden? Is het evangelisch als mensen hun handen in de lucht steken?

Het zit niet in die uiterlijke dingen. Het verschil zit meer in de leer. Als je wilt weten wanneer een eredienst gereformeerd is, moet je vragen welke plek het Woord in dat alles gekregen heeft. Als mensen onder de indruk raken van wat God zegt, is het gereformeerd. Als God het geeft, legt de Geest beslag op het hart, zijn mensen onder de indruk van Gods Woord en praten ze na de samenkomst niet alleen over de muziek.

Slot

De mens is emotie. Het geloof is gevoel. Het geloof is ook meer dan dat, maar leeft in het gevoel. En als die emotie door het Woord gevoed wordt, kan de Geest een zuster zo'n warm schouderklopje geven dat ze opspringt en 'Halleluja' roept. De gereformeerde dominee Jonathan Edwards stopte even, als er veel emoties waren onder

de preek zou je in de dienst de zuster kunnen vragen of ze wil getuigen van wat God gedaan heeft aan haar ziel (zie Ps. 66:16). Dan kunnen we na een emotionele eredienst gezegend naar huis omdat het Woord ons geraakt heeft. ■

OM TE BESPREKEN:

1. Geen geloof zonder gevoel.
2. Waar aanbiddingsmuziek is, is de kerk.
3. Hoe meer decibels, hoe meer emotie.
4. De eenheid van de kerk vraagt om variatie in liederen.

Als je wilt weten wanneer een eredienst gereformeerd is, moet je vragen welke plek het Woord in dat alles gekregen heeft

achterkamertje zitten mokken, maar kwam bij me op bezoek. Hij vond dat de erediensten evangelisch werden. Dat was een interessante opmerking. Wanneer is de eredienst evangelisch en wanneer is die gereformeerd? Is het gereformeerd als de vertrouwde

zijn bediening van het Woord. Hij gaf er ruimte aan en preekte dan door. Het Woord moet klinken.

Als iemand dan van emotie opspringt, kun je even wachten. Maar daarna ook verder het Woord uitleggen. En na

⁸ Geen geloof zonder gevoel, p. 89.

WHAT OUR FATHERS DID¹

**Elke vrijdag
vouwde mijn vader
De Reformatie
onmiddellijk uit
op de meelbalen**

Het is een soort erfzonde. Dat zegt mijn collega Cor van der Leest in het dagblad *Trouw*. Van zijn vader heeft hij een verleden geërfd. Zijn vader werd in 1970 rector op onze scholengemeenschap in Rotterdam. Dat werd toen al wel gezien als zetelroof: hij had deelgenomen aan het tribunaal van leraren dat instemde met het ontslag van de rector. De rector was bij de kerkelijke breuk in die tijd – ik citeer – ‘buitenverbander’ geworden omdat hij ‘gewoon zijn dominee was gevolgd’.² De zoon schaamt zich nu voor z’n vader. Hij denkt overigens dat zijn vader, die nu in de hemel is, hoofdschuddend terugkijkt op dit verleden. Die gedachte geeft hem de vrijmoedigheid om als nazaat van zijn vader onder een eventuele spijtbetuiging van de school zijn handtekening te zetten.

Ik voel me aangesproken. Ook mijn vader is nu in de hemel en hoe toch kijkt hij terug op de kerkelijke toestand toen. Hij was vader van een groot gezin, hij had een drukke bakkerszaak en hij deed mee in de kerk. Hoe heeft hij het allemaal kunnen doen. ’s Morgens vroeg op om bij de winkelopening vers brood in ’t schap te hebben, en ’s avonds naar de kerkenraad of ’t huisbezoek. En toen in 1964 onze dominee door de preses van de synode van Rotterdam-Delfshaven werd opgeroepen om de plaats in te nemen van een weggelopen afgevaardigde, nam mijn vader voor hem de catechisaties waar. Intens volgde hij de kerkelijke ontwikkelingen. Elke vrijdag als de postbode *De Reformatie* tot in de bakkerij bracht, vouwde mijn vader die onmiddellijk uit op de meelbalen.

Onze gemeente is toen niet gescheurd. Wel zijn meerdere leden weggegaan, omdat ze bezwaar hadden tegen de

preken die de gemeente waarschuwend tegen de leer zoals van ds. Telder, en omdat de kerkenraad weigerde om de schorsing van ds. Van der Ziel te veroordelen. De kerkstrijd had ook pijnlijke gevolgen voor onze familie en vriendenkring.

In die tijd was ik lid van de Jongelingsvereniging *Woord en belijdenis*. Een neef van mij sprak me aan op de naam van de vereniging. Gaven wij daarmee niet aan de belijdenis dezelfde waarde als aan de Bijbel? En, moest het niet in ’t geloof gaan om Jézus! Het was typisch een vraag van toen. Mijn vader had ooit deze JV opgericht. En hij leerde mij: met Woord en belijdenis willen we gehoorzaam zijn aan Jezus Christus. Heeft onze Heer niet bij herhaling gezegd: *Wie Mij liefheeft bewaart mijn woord!*³

De kerken hebben mij drie keer afgevaardigd naar de synode. Ik heb daar deze visie op de kerkstrijd van toen verdedigd. In de wandelgangen zei iemand mij: Jij bent erfelijk besmet; was er niet een Drentse ouderling onder de naam Zomer die mee verantwoordelijk is voor de wegzending van ds. Schoep door de synode van Amersfoort in 1967?

En nu komt dus de vraag op mij af of ik niet ook schuld heb geërfd. Het zijn grote woorden. Past daarbij het beeld van een hoofdschuddende vader in de hemel? En als het toch waar is dat iemand ‘buitenverbander’ is geworden omdat hij ‘gewoon zijn dominee volgde’... Zó wordt het thans dus voorgesteld! Het is een versimpeling van de verdrietige feiten. Ik ben dankbaar voor de erfenis van mijn vader: onze Heer Jezus vraagt om gehoorzaamheid en geloof.⁴ ■

1 Titel van de aangrijpende documentaire van David Evans uit 2014 over hoe nazaten van oorlogsmisdadigers omgaan met het verleden. Vergelijk ook het boek van Philippe Sands, *De rattenlijn*.

2 Ik citeer de berichtgeving van het dagblad *Trouw*: ‘Ontslagen omdat hij niet naar de ware kerk ging’, door Willem Pekelder, 21 juli 2020.

3 Joh. 14:15,23 en 15:10.

4 Rom. 1:5.

Jongeren
Genade

Schepping **Zondeval**
Belijden **Mensbeeld**

Belijdenis **Bijbel**
Geloven

Guido de Brès **Engelen**

God Liefde
Mens

NGB

Een groot geloof?

Heb jij een groot geloof? Die vraag houdt veel mensen bezig. Misschien vind jij wel dat je geloof niet zo groot is en ben je jaloers op mensen die in jouw ogen wel een groot geloof hebben.

Het is goed om over je geloof na te denken en ook om er met elkaar over te praten, maar het is niet het belangrijkste. Ik zeg weleens tegen mensen die vinden dat ze niet zo'n groot geloof hebben: 'Ik heb ook geen groot geloof, maar ik heb wel een grote Redder, Jezus Christus, en dat is het belangrijkste.'

Het is belangrijk om goed te begrijpen wat het geloof is. Misschien heb je weleens de woorden 'sola fide' gehoord. Dat betekent: 'door geloof alleen'. Dat is een belangrijk principe uit de Reformatie en dat vind je terug in de belijdenisgeschriften. Maar je kunt dat ook verkeerd opvatten. En daarom wijdt Guido de Brès in de Nederlandse Geloofsbelijdenis er in artikel 22 nog enkele woorden aan:

Daarom zeggen wij terecht met Paulus, dat wij door het geloof alleen, of door het geloof zonder de werken, gerechtvaardigd worden (Rom. 3:28). Wij vatten dit, nauwkeurig gesproken, niet zo op, dat het geloof zelf ons rechtvaardigt, want het is slechts een middel waarmee wij Christus, onze gerechtigheid, omhelzen.

Het geloof is dus alleen maar een middel. Het klinkt dan haast alsof het niet belangrijk is, maar zo wordt dat niet bedoeld. In zijn boekje *Alles uit Genade* maakt C.H. Spurgeon duidelijk hoe je dat kunt zien. 'Het geloof fungeert als kanaal of waterleiding. Genade is de bron en de stroom, maar het geloof is het aquaduct waardoor de vloed van genade omlaag stroomt om de dorstige mensenkinderen te verkwikken.' En verderop schrijft hij: 'Christus in het geloof ontvangen is iets even eenvoudigs als wanneer uw kind een appel van u krijgt: u steekt hem de appel

'Het geloof is het aquaduct waardoor de vloed van genade omlaag stroomt'

toe en belooft hem te geven als uw kind erom komt. Het geloof en het ontvangen hebben in dit geval alleen maar betrekking op een appel, maar ze zorgen voor net zo'n handeling als het geloof dat betrekking heeft op de eeuwige zaligheid. Wat de kinderhand voor de appel is, is uw geloof voor de volmaakte zaligheid van Christus. De

OM OVER DOOR TE SPREKEN:

Kun je nog meer beelden bedenken waarmee de relatie tussen het geloof en Jezus Christus uitgebeeld wordt? (Lees eventueel verder in het boekje van Spurgeon. Zoek op Google op C.H. Spurgeon - *Alles uit genade*).

hand van het kind maakt de appel niet, verbetert hem niet en verdient hem niet; de hand neemt het alleen aan.'

Dat sluit mooi aan bij wat dan verder in de belijdenis staat: *Maar Jezus Christus is onze gerechtigheid, doordat Hij ons toerekent al zijn verdiensten en al zijn heilige werken, die Hij voor ons en in onze plaats heeft gedaan. En het geloof is het middel dat ons met Hem in de gemeenschap van al zijn schatten en gaven verbonden houdt. Als deze ons eigendom zijn geworden, zijn zij meer dan voldoende om ons vrij te spreken van onze zonden.*

De belangrijkste vraag is niet: Heb jij een groot geloof? Maar: Ken jij de grote Redder Jezus Christus en geloof je in Hem? ■

**‘De ooievaar aan de
hemel, de tortelduif
en de gierzwaluw
kennen de tijd van
hun trek, maar mijn
volk kent niet de
orde van de Heer.’**

(JEREMIA 8:7)

In het najaar wemelt het boven Palestina van de ooievaars die het luchtruim kiezen. Tot hindernis van het luchtverkeer. Het is en blijft een wonderlijk verschijnsel. Jeremia wijst al in zijn tijd op de vlucht van de ooievaar. Welke aanwijzing wil hij hiermee geven als profeet?

Let op de ooievaar!

Observatie

Ooievaars getuigen van de grote wijsheid van de Schepper. Ze geven een richtingaanwijzer af. Op allerlei manieren: besef van timing, afstand en oriëntatie.

Eerst de *timing*: meestal eind augustus / begin september komt de grote trek op gang. En rond april keren ze weer terug. Vervolgens de grote *afstanden*: meer dan 7.000 km leggen de ooievaars af op hun wijde vleugels. Soms overbruggen ze zelfs tot 12.000 km. Dan de *oriëntatie*: ze gaan af op de bergen, de stand van de zon, kustlijnen..., feilloos vinden ze hun weg. En ze keren ook nog eens op precies hetzelfde ooievaarsnest terug als waarvandaan ze zijn vertrokken. Eeuwenlang voor het bestaan van de eerste tomtom hadden de ooievaars al een natuurlijke, ingebouwde navigatie.

Daar komt nog het volgende bij. De ooievaar wordt vanouds als beeld gebruikt van de vogel die kinderen brengt.

Waar komt dat eigenlijk vandaan? De ooievaars zorgen meestal uitzonderlijk goed voor hun jongen. Daarom heten ze in het Hebreeuws *chasida*, dat betekent eigenlijk: vrome, barmhartige, trouwe, loyale. Het is afgeleid van het woord *chesed* (verbonds)trouw, loyaliteit, goedheid.

Een kwestie van bekering

De aanleiding voor het beeld van de ooievaar is de oproep om tot inkeer te komen (Jer. 8:4v). Jeremia stapelt daarbij het ene beeld op het andere. Zijn eerste voorstelling van bekering is: vallen en weer opstaan. Vallen en falen, vergissen en dwalen, een verkeerde weg inslaan, dat overkomt ieder mens van tijd tot tijd. Daar houdt God voluit rekening mee. Maar dat is hier het punt van Jeremia niet. Het gaat over *on-bekeerlijk zijn*: sta je ook weer op als je valt, heb je een ander voornemen als je faalt, keer je terug op je schreden als je dwaalt? Daar schort het volgens hem aan. Jeremia

merkt dat mensen met alle winden meewaaïen of overal omheen draaien. Maar ze komen niet tot inkeer, omdat hun hart niet verandert. Ze gaan totaal hun eigen gang. Er zit iets onredelijks in. Het is volstrekt onnatuurlijk.

Doordraven

Jeremia zegt dit niet zomaar. Hij peilt zelf de mentaliteit van de mensen om zich heen. Maar God zelf neemt ook poolshoogte. Hij gaat niet alleen op de waarnemingen van zijn profeet af. God gaat op onderzoek uit en peilt wat er gaande is. God doorgrondt, Hij gaat diep. Hij blijft niet aan de buitenkant, maar ziet het hart aan en let op de binnenkant.

Er klinken namelijk wel veel vrome woorden en mooie formuleringen. Er is ook de nodige bedrijvigheid en godsdienstigheid rondom de tempel. Maar het komt niet van binnenuit, niet vanuit het hart. Het is veel zeggen en niet

De ooievaar gaat af op zijn ingebouwde navigatie, mensen moeten de **richtingaanwijzers van de Schepper** volgen

doen. Er is vooral een gebrek aan inzicht in zichzelf. Men is zich van geen kwaad bewust: Wie, ik? Wat doe ik fout? Wat heb ik gedaan? Wat is er mis met mij? Mensen wijzen van zich af en hollen ondertussen hard bij God vandaan.

Daar komt het tweede beeld bij op de stapel. Jullie zijn net paarden in de strijd. Als die eenmaal voortdraven op de ingeslagen weg, zijn ze niet meer te houden. Ze draven maar voort op het pad van de consequentie. Koppig, doldriest, onbezonnen, onbesuisd. Jullie draven maar door en willen van geen bezinning weten. Laat staan van correctie. Ho, stop, sta eens even stil, waar ga je heen of maakt dat geen verschil? Denk eens goed na, waar ben je mee bezig? Waar koers je op aan? Kom je zo goed uit? Als je zo domweg doordraaft, heb je daar alleen jezelf maar mee.

Keer terug als de ooievaar

Vervolgens komt het derde beeld om de weg van inkeer te wijzen: neem een voorbeeld aan de ooievaar. De ooievaar gaat af op zijn instinct. Van nature weet de ooievaar de weg. Ook al is hij duizenden kilometers verderop, hij weet precies de weg naar het oorspronkelijke nest terug te vinden. Waar hij vandaan komt, waar hij naartoe gaat, beide is bekend. Hij kent ook de tijd om terug te keren. Hoe weet de ooievaar dat? Dat is een natuurwet, ingeschapen door God de Schepper. Als de ooievaar afgaat op zijn instinct en natuur, komt hij goed terecht.

Wat voor de ooievaar geldt, geldt overigens ook voor die andere vogels. De tortelduif komt in maart in Palestina zijn nest bouwen en kondigt de lente aan. De gierzwaluw evenzeer, ook zo'n

trekvoegel die zijn nesten in de rotsholten bouwt. Deze trekvogels kennen de weg en gaan in feite af op hun Schepper. Het is te danken aan zijn Wijsheid. Hoor wat God tegen zijn knecht Job zegt: *'Is het aan jouw wijsheid te danken dat de valk opstijgt en zijn vleugels spreidt om zuidwaarts te trekken?'* (Job 39:26). En in diezelfde lijn sprak de Heer Jezus: *'Kijk naar de vogels in de lucht...'* (Mat. 6:26).

Vogels hebben een instinct, een innerlijke wet, een ingebouwde navigatie. Mensen hebben geen instinct gekregen, maar intuïtie ontvangen. De innerlijke wet van een mens is zijn weten of zijn geweten (consciëntie: wat je samen weet met God). Mensen zijn geschapen met een richtingsgevoel naar God toe. Om met Augustinus te spreken: *wij zijn geschapen tot U*. Je wil, je gevoel en verstand, waren van nature op God gericht. Zo zijn wij mensen geschapen, zo zijn wij bedoeld.

We weten allemaal dat dit van nature niet meer zo is, we zijn sinds Adam op onszelf gericht geraakt. Maar ons geweten en onze intuïtie zijn nog wel gebleven (vgl. Rom. 2:15: *'Ze bewijzen door hun daden dat wat de wet eist in hun hart geschreven staat; en hun geweten bevestigt dit...'*). Ook al zijn die dan beschadigd en moeten die constant worden bijgesteld, ze zijn gelukkig nog niet helemaal verdwenen. Ieder mens heeft nog een besef van goed en kwaad (DL III/IV,4-6). Al kan het geweten ook het zwijgen worden opgelegd!

Door zijn wetten heeft God opnieuw richtingaanwijzers gegeven, zodat mensen de richting kunnen vinden. Omdat je geweten en intuïtie niet meer betrouwbaar zijn, wijst de stem van God je de weg zoals een navigatiesysteem doet. De Schepper heeft de richting aangegeven, telkens weer door middel van profeten als Jesaja en Jeremia. Zoals de vogels afgaan op hun instinct en de orde van de Schepper volgen, zo moeten mensen afgaan op hun intuïtie en geweten en de ordeningen en richtingaanwijzers van de Schepper volgen, die bevestigen of corrigeren. Ga niet tegen je natuur in door God uit de weg te gaan. Maar keer terug naar je Schepper door op Hem af te gaan. Neem een voorbeeld aan de ooievaar: de *chasida*, de trouwe. Wees zelf een *chasid*, een rechtvaardige, wees trouw en loyaal aan God.

In IJhorst zijn veel ooievaarsnesten. Een van de centra om ooievaars aan te trekken heet de Lokkerij... Ooievaars hebben het daar zo goed dat ze er ook de winter doorbrengen. Ze trekken niet weg en stijgen niet op. Ze zijn moeilijk in beweging te krijgen, want ze hebben het daar blijkbaar veel te goed. Zo kunnen mensen ook de richting kwijtraken door vast te zitten, onbeweeglijk. Hun welvaart (zelfgenoegzaamheid) heeft daartoe bijgedragen. Hun leven is ook geen reis meer, maar een verblijf geworden, zelfs het enige verblijf: hier op aarde. Maar let op de hemel, de ooievaar wijst verder. Kijk omhoog... er is meer! ■

Matthias Flacius

Een Kroaat werd leerling van Luther - en hoe!

Wie weleens met vakantie in Kroatië was, weet wellicht niet dat in dit land ooit een man werd geboren die discipel van Luther is geworden. Op het schiereiland Istrië, in het stadje Labin, zag deze lutherse voorman het levenslicht op 3 maart 1520, 500 jaar geleden dus. Op de plek van zijn geboortehuis staat nu een stevige bedrijfswoning. Maar in Labin is een museum dat de herinneringen aan een aantal groten uit hun plaats levendig houdt. En daar zijn uitgebreide voorbereidingen getroffen voor een herdenking.¹

Trouwens, ook de wetenschappelijke wereld boog zich al enkele keren over de erfenis van deze Kroatische lutheriaan. Men is er in Labin heel trots op. Zijn naam is Matthias Flacius Illyricus. Hij leefde 55 jaar en overleed in Frankfurt am Main op 11 maart 1575. Zijn leven was een waar strijdtoneel.

Afkomst en milieu

Matthias (of in het Kroatisch: Matija) werd geboren te Albona, een stadje in de toenmalige Republiek Venetië, als jongste van zes kinderen in een Kroatisch gezin dat behoorde tot de Rooms-Katholieke Kerk. De Re-

formatie van Luther was in 1520 in dat verre land nog niet goed doorgedrongen. En bij het woord *reformatie* denken we niet direct aan gebieden dicht bij Italië, waar de paus zijn dictatoriale macht uitoefende tegenover de uitspraken van de heilige Schrift. Hij deinsde er niet voor terug om kritische christenen met excommunicatie of brandstapel te bedreigen.

De naam van de geboorteplaats is nu Labin. Illyricus, de laatste naam van Matthias, verwijst naar de kuststrook aan de Adriatische Zee, die Illyrië genoemd werd.

¹ Voor een digitale tentoonstelling over Flacius, zie <https://flacius.info/500-godina-flaciusa/>.

**Hij moest als arme student
bij elk werkstuk naast
zijn naam de term 'pauper'
vermelden**

Vader Andrea Vlacich was grondbezitter in het klein, moeder Jacobea Luciani was van voorname afkomst en had in de familie mensen die openstonden voor reformatorische stemmen uit

Duitsland en Zwitserland.

Toen Matija 12 jaar was, overleed zijn vader, terwijl de knaap zich op de 'basisschool' al prima had ontwikkeld. Moest dat nu worden stilgelegd? Het beraad in de familie leidde ertoe dat Matija op 16-jarige leeftijd naar het nabije Venetië kon gaan om zich op de school van San Marco (= Marcus) verder te verdiepen in het Latijn en in de geschriften uit de kringen van renaissance en humanisme.

**Venetië – Basel –
Tübingen – Wittenberg**

Matthias' leermeester in *Venetië* was Egnazio Giambattista di Cipelli, die als humanist correspondeerde met Erasmus. Door Egnazio kreeg Matthias de liefde voor historie mee – vooral waar het ging om biografische gegevens van keizers van Rome en Byzantium. Maar de invloedrijkste docent was zijn oom, Baldo Lupetina (ook geboren in Albona, 1502) die in een klooster leefde op het eiland Cres (tegenover de plaats Krk in Kroatië). Deze franciscaner broeder durfde het

aan om zijn jonge neef teksten van Martin Luther te laten lezen. Zelf ging Lupetina over tot de Reformatie, en hij gaf Matthias de raad om verder te studeren in Duitsland, bij voorkeur in Wittenberg.

Baldo Lupetina werd later gearresteerd en door de Venetiaanse inquisitie stevig verhoord. Hij stierf in gevangenschap in 1556. Zijn geboortehuis in Labin is nu het Nationaal Museum, waar men de gedachtenis aan hem in ere houdt.

Matthias vervolgde zijn studie in het humanistisch-reformatorische centrum Basel, waar hij Nieuwe Testament studeerde bij Simon Grynaeus en Grieks bij Oporinus. Hij werd ingeschreven als een student uit de pauperklasse – armoede was geen verhindering om te studeren! Collegegeld hoefde hij niet te betalen. Wel moest hij als arme student bij elk werkstuk naast zijn naam de term 'pauper' vermelden. Zijn studietijd daar duurde slechts één jaar, maar een groot voorrecht was dat Grynaeus hem in zijn huis opnam.

Het humanistencentrum Tübingen werd de nieuwe studieplaats van Matthias. Ooit had Melanchthon daar gestudeerd. Hier werd hij verder onderricht in de talen van de Bijbel. Ook leerde hij het Duits zo goed dat hij vertalingen kon maken van het Duits in het Kroatisch.

Twee hoogleraren stimuleerden hem om nu naar Wittenberg te gaan. Daar liep hij college bij Melanchthon en daar kwam hij diep onder de indruk van Luthers optreden. Matthias Flacius was er bijzonder blij mee. Hij zag het werk van de Heilige Geest zowel in het bestuderen van het Woord van God als in de verkondiging door de reformator.

Zo werd Flacius *de eerste protestantse voorman van de Kroaten*. In het naburige Balkanland Slovenië werd Primoz Trubar (1508-1586) de voorman van de Reformatie.² Ook buiten het Duitse rijk begon de Reformatie merkbaar te worden!

Ontmoeting met Luther

Flacius ontmoette Luther voor het eerst toen hij bijna 23 jaar was. In zijn latere *Apologia* beschreef hij die ontmoeting: 'Ik woonde toen in huis bij dr. Friedrich Backofen in Wittenberg; hij was diaken in de kerk. Mij bekreep het nare gevoel dat ik spoedig zou sterven. Dr. Backofen merkte op dat ik door mijn innerlijke angst niet in staat was te studeren. Hij vroeg mij in vertrouwen om hem te vertellen wat mij mankeerde. En dat deed ik. Hij begreep dat en bood mij hulp met raad en gebed. Daarna zette hij de stap om dr. Pomeranus, oftewel dr. Johannes Bugenhagen uit Pommeren, pastor van de Mariakerk in Wittenberg te overtuigen om mij naar dr. Martin Luther te begeleiden. Luther troostte mij met het verhaal van zijn eigen leven, alsook met het Woord van God. Toen daarna de gemeente van de Mariakerk in Wittenberg voor mij ging bidden, nam de kwelling dag na dag af en na een jaar voelde ik me weer goed.' Het betekende echter niet dat de 'depressie' verdwenen was. Soms kwamen

naar zijn eigen woorden de 'aanvechtingen' terug en was hij gedesillusioneerd in zijn Godsgeloof, denkend dat God boos op hem was en over hem zijn wraak wilde uitgieten. Ook meende hij de duivel te zien achter al deze kwellingen. Maar Flacius begon in te zien dat zijn eigen én Luthers persoonlijke ervaringen veel op elkaar leken. Twijfels en onzekerheden behoorden bij het leven van Gods dienaren. Door te vertrouwen op God en op de hoop van het eeuwige leven kwam Flacius deze moeiten te boven.

Docent

Aan de universiteit van Wittenberg (de Leucorea) was Flacius intussen geen onbekende meer. Zijn geleerdheid was voldoende geroemd om hem in 1544 te benoemen tot docent Hebreeuws. Met volledige instemming van Luther.

Een jaar later trad hij in het huwelijk met Elisabeth, de dochter van pastor Michael Faust uit de plaats Dabrun,

'Luther troostte mij met het verhaal van zijn eigen leven, alsook met het Woord van God'

dichtbij Wittenberg. Samen kregen ze twaalf kinderen. Na het overlijden van Elisabeth trouwde Flacius opnieuw en werd daarna vader van nog zes kinderen.

Luther was getuige van zijn eerste huwelijksluiting, daaruit bleek de erkenning van het wetenschappelijke werk van Flacius. Helaas kwam kort daarna het bericht binnen dat Luther was overleden in zijn geboorteplaats Eisleben, op 18 februari 1546.

Zelfstandig als leerling van Luther

Vanaf deze tijd moest Flacius – nog maar 26 jaar – zelfstandig verdergaan. Dat deed hij in grote loyaliteit tegenover het werk van Luther. Hij zag dat als zijn levensopgave. Waar hij de grote hervormer ook maar kon verdedigen, deed hij dat met volle overtuiging. Hij werd daarmee de belangrijkste leider van de *gnesio-lutheranen*, die volgelingen van Luther die zijn woorden als volle waarheid verdedigden. En dat botste meer dan eens, op verschillende punten, met erkende voormannen. Philippus Melanchthon was in de ogen van Flacius te vaak bereid tot compromissen met keizer Karel V en niet-lutherse kerkleiders. Andreas Osiander neigde te veel tot rooms-katholieke leerstellingen en liturgische praktijken. Caspar von Schwenckfeld was een doperse 'geestdrijver' ofwel 'spiritualist' die meende los van het Woord van God te kunnen prediken. De gereformeerde Theodorus Beza verschilde met name in de leer van het

avondmaal van Luther. Datzelfde gold voor Caspar Olevianus, de medeopsteller van de Heidelbergse Catechismus. En Victorin Strigel was een 'philippist', net als Philippus Melanchthon bereid tot compromissen.

Middelmatige kwesties

Een typisch voorbeeld van de strijdvvaardigheid van Flacius is zijn

permanent gevecht over de vraag of elk geloofsthema een even zwaar gewicht heeft. Naast de hoofdpunten van de christelijke leer, zoals in de belijdenissen aangegeven, zijn er 'middelmatige' zaken van minder gewicht, de 'adiaphora'. Hoe meer thema's als middelmatig werden beschouwd, hoe sterker Flacius zich ertegen verzette. Hij vreesde dat het christelijk geloof zou vervlakken als de 'adiaphoristen' steeds meer terrein zouden winnen. Zelfs zaken als erfzonde en vrije wil werden tot de 'adiaphora' gerekend. Dat was volgens Flacius invloed van Rome en het (semi-)pelagianisme.

Weer rondtrekken

De spanningen met tegenstanders begonnen al vrij snel na het overlijden van Luther. Flacius was strijdbaar en miste de nodige soepelheid. Daardoor was hij niet overal meer welkom en zijn toekomst werd onzeker.

Hij vertrok naar Maagdenburg. Daar wilde men niet buigen voor de macht van de keizer die zijn kerkelijke or-

dening aan Duitsland wilde opleggen (Interim). Flacius voelde zich er thuis, hij zag de stad als 'Gods kanselarij'.

Hij zette er een groot project op dat moest resulteren in de uitgave van een groot kerkhistorisch overzicht – de

Maagdenburger Centuriën.

Het was *de eerste moderne kerkgeschiedenis van protestantse zijde*, uitstekend gedocumenteerd.

Kenners spraken van een opvolger van het werk van Eusebius van Caesarea (Vroege Kerk). De eerste drie banden verschenen in 1559, de laatste, nr. 13, in 1574. Belangrijk was ook Flacius' vertaling in het Kroatisch van het werk: *Een gesprek tussen een Papist en een Lutheraan*. Hij publiceerde het onder de schuilnaam Anton Senjanin.

Flacius vervolgde zijn academische 'tournee' met een professoraat in Jena. Hij werd er hoogleraar Nieuwe Testament. Daarnaast ging hij door met zijn verzet tegen de philippisten. Hij bestreed vooral Victorin Strigel op de thema's erfzonde en vrije wil. Een bijzondere verhuizing was die naar Antwerpen. Daar was prins Willem van Oranje in het befaamde jaar 1566 burggraaf. Hij streefde naar godsdienstvrede, maar kreeg in Antwerpen te maken met stevige verschillen tussen lutheranen en calvinisten. Om deze twee protestantse partijen dichter bij elkaar te brengen werkte Oranje mee aan de versterking van de lutherse partij. Daarvoor werd een aantal nieuwe predikanten uit Duitsland binnengehaald, onder wie Matthias Flacius. Diens optreden werd helaas een mislukking. Hij gaf niet toe aan de calvinisten. De komst van de nieuwe landvoogd Alva zorgde ervoor dat veel protestanten de stad verlieten en in Duitsland een veilig heenkomen zochten. Flacius reisde naar Straatsburg, altijd een gastvrije stad, zeker voor geloofsvluchtelingen. Maar ook hier stelde Flacius zich zeer strijdbaar op; de stadsoverheid wees hem daarom uit. Daarop volgde de reis naar Frankfurt am Main, waar hij met moeite voor zijn gezin onderdak kreeg in een vrouwenklooster. Daar overleed hij, omringd door zijn familie en enkele vrienden.

Matthias Flacius Illyricus was een bekwaam wetenschapper, hij heeft meer dan tweehonderd geschriften op zijn naam staan. Maar hij was vooral een strenge lutheraan die de bewaring van Luthers erfenis hoog in het vaandel had staan. Helaas werd daardoor de geloofseenheid van de kerk ver-smald. ■

Een strenge lutheraan die de bewaring van Luthers erfenis hoog in het vaandel had staan

LENTE

IN DE

KERK

De lente in de kerk bloeit en dat zie je bij verschillende kerken en bewegingen die het goed doen.

Ds. René van Loon bezoekt en beschrijft in zijn boek *Lente in de kerk* onder andere Noorderlicht, Hill en Hillsong in Rotterdam, Via Nova in Amsterdam, Het Kruispunt in Serooskerke en Huis van Vrede in Utrecht. Hij verdeelt ze in kerkplekken die vooral gericht zijn op de boodschap, op diaconaal werk, op 'worship', op multicultureel of creatief zijn.

Je kon erop wachten. Na alle klachten over de dorheid van de kerken en de Godsverlating schrijft iemand tegen de negativiteit in. René van Loon geeft in zijn boek een impressie van nieuwe en hoopvolle bewegingen. Hij wil ermee bereiken dat de verwondering blijft leven. Ook wil hij via dit boek een proces van bezinning stimuleren vanuit de vraag wat deze nieuwe ontwikkelingen van nieuwe bewegingen ons te zeggen hebben.

De kerk is Christus' bruid en ze wordt steeds mooier!

Het is een goed tegengeluid wanneer de nadruk komt te liggen op Gods kerk als de bruid van Christus. Hij kocht haar. Hij reinigt haar. Ze wordt alleen maar mooier, want Christus is met zijn kerk bezig 'om haar te heiligen, haar te reinigen met water en woorden en om haar in al haar luister bij zich te nemen, zodat ze zonder vlek of rimpel of iets dergelijks zal zijn, heilig en zuiver' (Ef. 5:26-27).

Wat er zich ook allemaal binnen de kerken afspeelt en wat een ontrouw je ook ziet – God is trouw. Hij houdt zijn kerk in leven. Dat mag blijde verwondering geven. Die insteek wordt nogal eens gemist als het gaat over de kerk. Men struikelt over alle menselijke onhandigheid en ziet niet meer de genade van God glanzen in de kerkramen. Wij komen als gereformeerd-vrijgemaakten uit een traditie waar nogal wat onhandigheid was in het prijzen van Gods werk. Onze betrokkenheid werd nogal eens geuit via een kritische benadering. Hoe goedbedoeld ook, het bleef in het negatieve steken. Dan is de insteek van dit boek hartverwarmend.

Er is een omslag nodig van doemdenken naar verwachtingsvol denken.

Het is ook een belangrijk punt voor ons bidden. Moet je eens opletten hoe vaak Paulus begint met danken voor het werk van God in de kerk.¹ En dan komt er genoeg kritiek, maar de insteek is duidelijk: begin met danken voor de kerk en heb liefde tot de kerk. Als ik soms mensen hoor praten, vermoed ik dat ze in hun persoonlijk gebed geen enkel dankwoord uit de strot kunnen krijgen voor de gemeente waarvan ze deel uitmaken.

Onzichtbare lente

Heel verwarmend vond ik het verhaal over de immigrantenkerken. Dat er in Nederland een miljoen moslims wonen, is onder christenen genoeg bekend. Sommigen zien het als een bedreiging, anderen als een kans. Maar dat er een miljoen christenmigranten in Nederland zijn, beseffen we niet. Er zijn ook weinig contacten. Dat is vooral jammer omdat die contacten zo verrijkend kunnen zijn. Juist omdat cultuur en gewoontes heel anders zijn, kunnen we leren over Gods veelkleurige kerk.

Wie als gereformeerde wel eens een dienst heeft meegeemaakt in Afrika waar uitbundig werd gedanst waarna er uitbundig werd gepreekt, weet hoe dat je aan het denken kan zetten over waar het echt om gaat in de kerk. Als het anders is, is het niet minder. Als het anders is, is het ook niet beter. Maar je kunt wel van elkaar leren. Niet het minst kunnen we leren van hun vertrouwen op God en hun eerbiedig buigen voor zijn Woord. Ja, de migrantenkerken zijn een vitaal stukje christendom in Nederland waaraan we alleen maar tot onze eigen schade kunnen voorbij gaan. Gelukkig zijn er ook voorbeelden van gemeenten waarbij zowel Nederlanders als immigranten horen, zoals het Huis van Vrede in Utrecht. In dit verband is het goed het werk te noemen van de stichting Connecting Churches, die lokale en immigrantenkerken met elkaar in contact wil brengen. Een mooi initiatief.²

**God houdt
zijn kerk
in leven.
Dat mag blijde
verwondering
geven**

Kerk en toetreders

René van Loon komt na verslag van bezoeken aan allerlei kerken en bewegingen tot tien aanbevelingen. Er is een punt bij dat volgens mij heel belangrijk is en dat nog niet genoeg aandacht heeft gekregen in veel gevestigde kerken: 'Geef zoekers en nieuw gelovigen veel meer aandacht.' Hij benadrukt dit vanuit zijn eigen ervaring dat het moeilijk lukte om kerktoetreders en herintreders vast te houden (p. 26). Het komt nogal eens door gebrek aan goede begeleiding.

Dat is eigenlijk wreed als je beseft in wat voor nieuwe wereld mensen stappen die wedergeboren worden. Ze hebben als jonge kinderen in het geloof veel liefde en begeleiding nodig. Van Loon schrijft:

'Voor kerktoetreders zijn drie dingen van groot belang:

1. een kring die regelmatig bij elkaar komt en waarin de toetreders zich goed thuis voelt; 2. een persoonlijke mentor die de toetreders regelmatig spreekt en met wie de toetreders de Bijbel leest en bidt; 3. een taak in de gemeente, waardoor de toetreders zich snel medeverantwoordelijk weet voor het gemeentelven. (...) Het kost gewoonweg veel tijd om christen te leren worden. Het is een lang proces en als we als christenen niet bereid zijn om die tijd en aandacht met

lemand wees me op een vierde wezenlijk punt, dat mist in dit boek.

Een pasbekeerde is vaak vol vuur en verwondering over het goede nieuws dat hij of zij mocht aannemen. Die persoon moet daarin inderdaad begeleid worden, maar in veel kerken worden die verwondering en dat enthousiasme over God niet gedeeld. Veel kringen en kerkleden houden zich bezig met uiterlijk vertoon en met wat belangrijk is om de kerk draaiend te houden. Er wordt gediscussieerd over financiële of praktische zaken, over verschillen en liturgieën. Iemand die overweldigd is door Gods liefde, wil dat kunnen delen en dat ook zien bij andere kerkleden. Maar als je dan merkt dat een gemeente lauw is, en andere gelovigen helemaal niet zo met God leven als jij dat graag wilt, kan dat een belangrijke reden zijn om je niet thuis te voelen in die kerk.

elkaar te geven, dan zijn we nieuwkomers niet waard, en we zijn dan ook de lente niet waard' (p. 212).

Er is al eerder aandacht gevraagd voor een goed toetredersstraject.³ Een mooi voorbeeld is hoe De Wegwijzer in Almere dat aanpakt: 'De Wegwijzer wil zoekers helpen om een toegewijd volgeling van Jezus Christus te worden en gelovigen helpen om te groeien in gemeenschap en in een levende relatie met Jezus Christus' (p. 38).

Positief boek, maar te weinig visie

1. de kerk

Het boek ademt een positieve toon. Maar de inhoud is wel mager. Ik mis twee belangrijke punten. Ten eerste een visie op wat de kerk is. Het gaat in dit boek om de vraag wat aantrekkelijk is (en dus volgens de auteur bloei geeft). Die insteek wordt al duidelijk bij de start van een project als Noorderlicht. Net zoals bij Willow Creek is men begonnen met een onderzoek onder twintigers en dertigers om factoren te ontdekken die bestaande kerkelijke gemeenten aantrekkelijk maken voor jongeren (p. 67). Aan de hand van de uitkomsten van deze enquête zijn vijf 'sleutels' geformuleerd voor kerken die zoeken naar wegen om twintigers en dertigers te bereiken. De eerste is dat de geloofsinhoud belangrijk is. Dat is een mooie en goede insteek. De tweede sleutel is ruimte: 'jonge mensen zoeken ruimte om hun eigen levensweg te vinden, bijvoorbeeld in hun levensstijl en de keuzes die ze maken. Ook moet er ruimte zijn in de liturgie voor nieuwe vormen en muziek' (p. 68). Natuurlijk willen jongeren ruimte.

1 Zie bijvoorbeeld het begin van de brieven aan de Tessalonicenzen.
2 Zie <http://www.connecting-churches.nl/>.
3 Stefan Paas schreef in 2003 *De werkers van het laatste uur. De inwijding van nieuwkomers in het christelijk geloof en in de christelijke gemeente*. Hij schreef dat samen met René van Loon en Simon van der Lugt. In het boek *Geestrijk leven* (2006) schreef ik een hoofdstuk over missionaire gemeente met een toetredersstraject (p. 157-168).

Natuurlijk sluit je daarop aan. Maar deze aanpak roept wel de vraag op: is sturend wat mensen wensen of wat God zegt over de kerk?

De wensen van mensen veranderen. Daar moet je niet te veel op koersen. Dat blijkt ook in dit boek. Aan de ene kant is ruimte en vrijheid een 'sleutel' die past op de deur van het succes. Maar een eind verderop in het boek wordt – terecht – gesignaleerd dat in de huidige individualistische samenleving niet een tekort aan vrijheid en behoefte aan ruimte aan de orde zijn, maar veel meer het 'verlangen naar gemeenschap, betrokkenheid en geborgenheid, naar het opgenomen zijn in een groter geheel' (p. 169).

Dus?

Hier wreekt zich gebrek aan (bijbelse) visie op de kerk. Ik vrees dat hier van toepassing is wat Joris Vercammen schreef in zijn pleidooi voor meer aandacht voor de leer van de kerk. Hij signaleert dat het tegenwoordig bij de reorganisatie van de kerk 'altijd en bijna uitsluitend gaat om sociologische analyses waarbij het economisch argument uiteindelijk doorslaggevend is om een bepaalde maatregel al dan niet te nemen'.⁴ We kennen deze manier van denken uit de benadering van de Church Growth Movement

4 Joris Vercammen is emeritus aartsbisdom van het oud-katholiek bisdom Utrecht; zie zijn website, waar het artikel ook te vinden is: <http://www.jorisvercammen.nl/pagina/60/teksten>.

5 Stefan Paas, *Church planting in the secular West. Learning from the European Experience*, Eerdmans publishing Co, 2016, p. 120.

6 De Nederlandse uitgave heet: *Geen geloof zonder gevoel. Over de ervaring waarop het aankomt*, Boekencentrum, 1999. In 2006 verscheen *Godsdienstige gevoelens getoetst* van de hand van J. de Jager met als ondertitel: 'De hoofdzaken uit, en toelichting bij het bekende boek van Jonathan Edwards "Religious affections"'.
7 *Geen geloof zonder gevoel*, p. 73.

(Kerkgroebeweging), die ook de nadruk legde op succes en groei. Maar deze obsessie met groei leidde tot het verwaarlozen van andere dimensies van het kerk-zijn, zoals discipelschap.⁵

Positief, maar te weinig visie

2. de bekering

Het gaat veel te weinig over discipelschap en te veel over de wensen van mensen. Behalve dat een bijbelse visie op de kerk mist, mis ik ook een eerlijke beoordeling van wat er nu aan de hand is. Veel christenen zoeken wat ze fijn vinden en verlaten gemakkelijk hun eigen kerk.

Is dat lente in de kerk of verkilling van de liefde?

Is dat bloei of ontrouw?

Als er in de Grote Opwekking sterke opbloei is, beseft dominee Jonathan Edwards dat je moet weten wat van God is en wat een lege huls is. Hij ziet dat na het enthousiasme het vuur dooft. Dat roept de vraag op wat echt is en wat niet. Hij schrijft er een boek over dat de kerk van alle eeuwen erg geholpen heeft.⁶

Hij zegt niet te willen oordelen over het hart. Dat is alleen aan God. Maar aan de vruchten kun je zien of de bloei van de lente van God is of niet. Het is pas echt lente als er aandacht is voor discipelschap, sterven aan jezelf, groeien in de heiliging en (be)trouw(baar) zijn.

Mooie muziek, grote emoties of massale opkomst zijn op zich geen teken van Gods werk. Echt van God is wat tot verandering leidt van (het gedrag van) de mens. Gebeurt dat? Of gaat het alleen om mooie diensten met vooral goede muziek waar je op kunt kicken?

Ik mis in dit boek zo'n eerlijke analyse. Zoeken christenen die hun kerk verlaten, verdieping van het geloof? Zoeken men een kerk waar zijn geloof wordt aangevuurd in plaats van in slaap gesust? Of gaat het om entertainment, dat een heleboel enthousiasme kan opwekken maar na een poosje dooft?

Laten we ons eigen hart toetsen aan deze uitspraak van Jonathan Edwards, de verdediger van echte lente in de kerk, de opwekking: 'Natuurlijke eigenliefde kan veel gevoelens ten opzichte van God en Christus opwekken, zonder dat dit iets te maken heeft met Gods schoonheid en heerlijkheid.'⁷ ■

N.a.v.:
René van Loon,
Lente in de kerk. Impressie van nieuwe en hoopvolle bewegingen, Utrecht, Kok-Boekencentrum, 2020, ISBN 9789043533706, 192 pag., prijs € 17,99

GOD EN IK IN DE CRISIS

F. Schleiermacher

H.M. Kuitert

R. Sonneveld

Theoloog en coach Reinier Sonneveld schreef het boekje *Waar is God in de crisis? En waar ben ik?* Hiermee wil hij mensen coachen in de (corona)crisis. Daarbij staat Jezus hem als model voor ogen (p. 16). De illustraties van Linda Verholt tonen Jezus met gespreide armen – alsof Hij van het kruis afkomt en vol ontferming naar ons toekomt.

In deze pose ziet Sonneveld Jezus' hele betekenis uitgedrukt. En al onze levensvragen ziet hij samenkomen in de ultieme vraag die ook gold voor Jezus aan het kruis: *Waar is God in de crisis? En waar ben ik?* Door Jezus te tekenen zoals Hij zich laat kennen in zijn kruiswoorden wil Sonneveld ons het antwoord aanreiken.

Coach in tijden van crisis

Er staan mooie passages in het boekje. Zoals die waarin de auteur het verschil in ieders leven beschrijft tussen de cirkel van betrokkenheid en de cirkel van invloed. Met het beeld van een U-bocht maakt hij duidelijk dat het éérst aankomt op het aanvaarden van zaken en lijden waarop je geen invloed hebt, en vervolgens op een positieve opstelling, ook te midden van zaken en lijden waarop je wel invloed hebt. Hij wijst op het *Gebed om Kalmte*: 'God geef mij (...) de kalmte om te aanvaarden wat ik niet kan veranderen, (...) de moed om te veranderen wat ik wel kan veranderen (...) en de wijsheid om het verschil hiertussen te zien'. In zijn diepste crisis ging Jezus zelf de U-bocht. Kijk naar Jezus in zijn diepste crisis! Dat is de indringende boodschap van de *coach* Sonneveld.

Maar de *theoloog* Sonneveld staat in een bepaalde traditie. Wat betekent dat voor de boodschap van de *coach*?

God en Jezus

Het is opvallend dat de titel spreekt over God, terwijl het boekje over Jezus en zijn kruiswoorden gaat. Hoe zit dat? Sonneveld zegt dat spreken over God zo iets is als spreken over een onbekende planeet. Omdat je er zelf niet geweest bent, kun je er alleen maar over redeneren of je fantasie gebruiken. Net zomin kun je zonder aarzelen over God spreken. Maar Jezus is als de reiziger van ver die ons een glimp van God laat zien, als een ontmoeting met een buitenaards wezen. Of eigenlijk, dat hópen we. We gelóven dat God nergens zo dichtbij was als in Jezus. En dat Zij zo zeer verbonden waren, dat we Jezus Gods Zoon kunnen noemen, of zelfs God.

Maar geloven is géén zeker weten! Toch, omdat we ons eraan committeren, ervoor kiezen, kijken christenen voor elke vraag over die mysterieuze God naar Jezus. Daarom is de vraag: *Waar is God in de crisis?* vrijwel dezelfde als: *Waar is Jezus in de crisis? Hoe stelde Jezus zich op tijdens zijn eigen diepste crisis?* Daarom kiest Sonneveld Jezus' kruiswoorden om antwoord te geven.

Sonneveld zegt dat spreken over God zo iets is als spreken over een onbekende planeet

Theologische keuzes

Als theoloog heeft hij daarmee de nodige keuzes gemaakt. Want de kerk van de Reformatie belijdt juist dat geloven wel een *zeker* weten is, gebaseerd op Gods betrouwbare spreken in de Bijbel (HC, zd. 7). Daarnaast belijdt de kerk dat God zich ook doet kennen in de schepping. Maar Sonneveld laat in feite *God* samenvallen met *Gods openbaring in Jezus*, om zo te zeggen: 'God/Jezus'.

Vanouds belijdt de kerk God als de Drie-enige, Vader, Zoon en Heilige Geest, en wordt God de Vader aangeduid als de Vader van Jezus Christus. Dat gebeurt op basis van

Sonneveld zet de Vader en de Zoon op één noemer: God/Jezus. Daarmee volgt hij de ervaringstheologie

Gods Woord. Maar Sonneveld zet de Vader en de Zoon op één noemer: God/Jezus. Daarmee volgt hij de ervarings-theologie, in Nederland in de tweede helft van de twintigste eeuw uitgedragen door theologen als Berkhof, Kuitert, Wiersinga en Den Heyer, en in het begin van de negentiende eeuw al door vertegenwoordigers van de Groninger Richting.

Het uitgangspunt van deze theologie – ook wel theologie ‘van onderop’ – is, dat wij God kennen uit de ervaring die mensen van Hem hebben, niet uit zijn ‘autoritaire’ spreken in de Bijbel. *De Bijbel wordt opgevat als een getuigenis van het spreken van (gelovige) mensen uit vroeger tijden over God.* De Bijbel is dus wel een kenbron van God, maar bijbelteksten hebben niet het laatste woord. Die oude getuigenissen staan natuurlijk niet boven de getuigenissen van gelovige mensen (theologen) van nu.

In het spoor van de ervaringstheologen

Bovenstaande werpt licht op Sonnevelds spreken over een mysterieuze God van wie we slechts *onzekere* kennis hebben, gebaseerd op menselijke ervaringen over God. Dat lijkt nederig en bescheiden, maar in feite stelt hij de menselijke rede boven de Bijbel.

Een aantal decennia geleden waren de ervaringstheologen nog bezig zich te ontworstelen aan de kerkelijke belijdenis over het *zekere* weten van het geloof. Zij poneerden in het voetspoor van de negentiende-eeuwse Schleiermacher dat ‘de Bijbel bevat wat Israël dacht en wat de evangelisten en apostelen over Jezus dachten’.¹ Zo kwam Kuitert tot uitspraken als: Jezus ‘aan wie door zijn aanhangers de goddelijke rang is verleend’, die ‘symbool (is) van Gods nabijheid’ en ‘staat voor barmhartigheid’. Uiteindelijk bleef voor hem als kernwaarheid van de Bijbel over: ‘Wij hebben God leren kennen door Jezus’.² Maar omdat de Bijbel door hem ‘gereduceerd’ was, was ook Jezus bij hem ‘gereduceerd’: een gewone joodse man!

Bij Sonneveld is er geen sprake meer van een worsteling. Als vrijwel vanzelfsprekend presenteert hij zijn concept ‘God/Jezus’. Hij loopt gewoon verder in het spoor van

genoemde ervaringstheologen. Jezus is, zegt hij, geen supermens maar een gewoon mens. En God vindt ons als beperkte mensen niet te min, want Hij nam dit lijf aan inclusief alle beperkingen (p. 64). Sonneveld verwijst hier naar 1 Johannes 4:2 (‘Iedere geest die belijdt dat Jezus Christus als mens gekomen is, komt van God’). Maar hij ‘vergeet’ dat Johannes óók verkondigt dat Jezus echt God bleef (1 Joh. 4:10,14-15). Dát krijgt bij hem geen duidelijke stem! Over de godheid van Jezus zegt hij: mensen *noemden* Jezus Gods Zoon, of ronduit God (p. 11).

Onbijbelse tegenstelling

Deze onduidelijkheid over Jezus’ godheid hangt samen met Sonnevelds visie op God. In Jezus toont God wie Hij is: God/Jezus, die kiest voor zijn eigen kwetsbaarheid en zich niet onaangedaan opstelt als Zeus op zijn Olympus. In zijn volharding in liefde, generositeit en vergevingsgezindheid én in zijn werkzaamheid als een zachte kracht laat Jezus zien dat hij *waar God* is. Maar de erkenning van de kerk dat God almachtig is, maakt God volgens Sonneveld tot een hardvochtige Zeus. Gods zachte kracht, die de ‘gewone mens’ Jezus kenmerkt, lijkt voor hem hét kenmerk van waar God-zijn.

Sonneveld gaat uit van een tegenstelling die de Bijbel niet kent. Zo laat God in de Bijbel aan de Israëlieten weten dat Hij de *HERE* is, die zich opstelt als Eén die dient én die zorgt voor water uit de rotssteen (Ex. 17:6). Hij is de Schepper die zijn almacht zowel in zijn Vaderlijke zorg voor al het geschapene toont, als in de vreeswekkende oordelen die Hij op de aarde voltrekt. Hij zegt in Jesaja 45:7: *Buiten Mij is er geen andere God, dan*

1 Vgl. bijv. B. Ipenburg, *God is niet meer gereformeerd. Een kritische lezing van de gereformeerde theologen Kuitert, Wiersinga en Den Heyer*, www.boekscout.nl, Soest, 2020, p. 49: ‘Schleiermacher heeft Kuiterts sympathie met de gedachte: “Geloofsuitingen zijn uitingen van gevoelens opgedaan aan ervaringen van wat ons te boven gaat.” Geloofsopvattingen zijn product van het vrome bewustzijn.’

2 Geciteerd via B. Ipenburg, *God is niet meer gereformeerd*, p. 34 en 35.

Ik de HERE, die het licht formeert en de duisternis scheidt, die het heil bewerkt en het onheil scheidt.

Ernstig tekort

Dat hij in de traditie van de ervarings-theologie staat, vermeldt Sonneveld niet. Voor dit coachboekje zal hij dat niet nodig gevonden hebben. Niettemin maakt juist die traditie, dat hij als coach voortdurend benadrukt dat Jezus als model/voorbeeld/voorloper het een en al is. Daarmee doet hij ernstig tekort aan wat de Bijbel over Jezus zegt.³ In de Bijbel komt Jezus én als Borg/Middelaar (garant voor onze schuld) én als Voorbeeld (Model) naar ons toe. Daarbij is het eerste, het geloof in Jezus als Borg, van doorslaggevende betekenis. Het is van groot belang dat de kerk dit evangelie zuiver uitdraagt. Want als wel de liefde gepreikt wordt, maar niet het geloof in Christus Jezus als Borg, dan werkt de Heilige Geest geen geloof. En zonder dat ware geloof in Hem vaart niemand wel. En als Jezus wel als Model, maar niet als Borg en Geschenk wordt voorgesteld in tijden van crisis, wordt niemand goed gecoacht.

Diep ongenoegen

De postmoderne lucht is vandaag bezwangerd met het ervaringstheologische gedachtegoed. Maar... Sonneveld is geen 'slachtoffer' van de lucht die hij inademt, hij draagt de theologie zelf met kracht uit. In dit coachboekje uit hij zijn diepe ongenoegen over de kerkelijke belijdenis dat God niet alleen barmhartig is, maar ook rechtvaardig (HC, zd. 4). God is enkel liefde, zegt hij (p. 46), alsof het Schriftwoord dat

God naar zijn wezen liefde is (1 Joh. 4:16b), betekent dat Hij niet als goede en rechtvaardige Koning en Rechter kan toornen over zonden en ongelooft.

De eenzijdige opvatting afgewezen

De Bijbel leert dat Gods rechtvaardigheid vraagt om genoegdoening van onze zonde. En ook dat God zelf zijn Zoon gaf om ieder die in Hem gelooft te behouden. Jezus' kruiswoord *Het is volbracht* (Grieks *tetelestai* = het is betaald: voldaan!) laat zien, dat Hij het antwoord kende op zijn vraag waarom God Hem verlaten had: zijn kruisoffer was een betaling voor onze zonden. Sonneveld zwijgt daarover, ook als hij dit kruiswoord uitlegt. Bij Jezus overwint de liefde, en die gezindheid wordt van ons gevraagd, zegt hij. En dat is waar. Maar hij volstaat daarmee! Dat Jezus' liefde naar het getuigenis van de Bijbel resulteerde in zijn dood als het unieke zoenoffer voor onze zonden, blijft buiten het gezichtsveld.⁴

Al in de twaalfde eeuw huldigde de rationalistisch ingestelde Abaelardus, net als Sonneveld nu, de eenzijdige opvatting dat Jezus ons verlostte door met zijn liefde ons tot wederliefde te bewegen.⁵ Maar de kerk hield staande dat Jezus éerst door zijn offer God met ons verzoende (*pro nobis*) en nu op basis daarvan door zijn Geest in ons de wederliefde werkt (*in nobis*). Want: *God heeft ons eerst liefgehad toen wij nog vijanden waren* (Rom. 5:8). Van Anselmus tot Bernard van Clairvaux, van Luther tot Calvijn, van H. Bavinck en K. Schilder tot H.N. Ridderbos e.a. is deze goede belijdenis hooggehouden! Ze is te vinden in de drie formulieren van eenheid van de kerk van de Reformatie. De vrijzinnige Groninger Richting, de rationalistische ervaringstheologen en nu ook Sonneveld, keerden zich tot schade van de kerk met hun dwaalleringen tegen die goede belijdenis.

God gereduceerd

Zelfs in dit coachboekje doet Sonneveld dat bijzonder fel. Hij wil niet weten van Jezus' zoenoffer en van Gods

**Zo loochent
hij dat God ook
de hand heeft
in 'ziekte' en
'armoede'**

rechtvaardige gericht. Hij modelleert God naar zijn eigen model van de gewone mens Jezus. En zo loochent hij dat God behalve in 'gezondheid' en 'rijkdom' ook de hand heeft in 'ziekte' en 'armoede' (HC, zd. 10). Want: 'als je geen enkel verhaal over Jezus kent, dat Hij in dit laatste de hand heeft, hoe kun je dit dan over de hand van zijn Vader beweren? Jezus stuurt nooit epidemieën en economische rampen op ons af' (p. 106). En dus God/Jezus ook niet! Maar daarmee maakt Sonneveld zich wel erg eenvoudig af van het onderwerp *Waar is God in de crisis? En waar ben jij?*

Het ultieme antwoord

Want niet alleen Christus' verzoenende kruisoffer blijft dus bij Sonneveld buiten beeld, ook de rol van God in de crisis. Hooguit heeft God ervoor gezorgd dat wij in de crisis kennis kunnen nemen van het verhaal van de crisis van zijn Zoon. Daarin laat God zien dat Hij niet van een afstand goede adviezen geeft, maar zich laat raken door deze crisis. Sonneveld erkent dat God liefde is, maar het echte bewijs van die liefde, namelijk dat God de Vader Zijn Zoon gaf om de straf voor onze zonden te ondergaan, erkent hij niet. Ook gaat hij aan de ernst van de crisis-van-de-zonde voorbij.

De Bijbel laat zien dat Gods liefde en genade meer omvatten dan dat Zijn Zoon een gewoon mens werd, die zijn kwetsbaarheid aanvaardde. De Zoon moest aan Gods gerechtigheid voldoen, de schuld van zijn volk vereffenen (Jes. 53:5-6). Dat deed Hij in de weg van de plaatsvervanging: *Hij* het gericht, *wij* de vrijspraak! Door Hem als de *door God gegeven Borg* aan te nemen zijn wij christenen. Dan is God voor ons een *verzoend* God en Vader. Dan worden we te midden van crises door Christus' Geest *vernieuwd* tot een leven in hoop, troost en liefde, ook voor onze vijanden. *Waar is God in de crisis?* Te midden van zijn oordelen geeft God Almachtig in het evangelie van Jezus Christus als Borg en Voorbeeld blijk van zijn liefde en genade! *Maar waar ben jij (en ik) in de crisis?* Nemen wij met een waar geloof Jezus als de Gezondene van de Vader aan, in Wie we alles hebben wat voor ons behoud nodig is? (Joh. 6:29; HC zd. 11). ■

3 Zie Luthers opstel 'Kleine onderwijzing. Wat men in de evangeliën zoeken en verwachten moet', in *Stemmen uit Wittenberg*, no. 29, december 1976, Goudriaan, De Gereformeerde Bibliotheek. Luther wijst erop dat wij Christus' woorden, werken en lijden naar twee kanten moeten opvatten. Enerzijds als voorbeeld dat we moeten volgen: 'Dat is uw roeping; ook Christus heeft geleden, om uwentwil, en u daarmee een voorbeeld gegeven. Treed dus in de voetsporen van Hem die geen enkele zonde beging en over wiens lippen geen leugen kwam' (1 Petr. 2:21-22). Maar dat is het 'minste' van het evangelie. Het mag nog geen evangelie heten. Aan dit bevel gehoor geven maakt van mensen nog geen christenen. Het 'voornaamste' van het evangelie is dat u Christus aanneemt. Vóórdat u Hem tot voorbeeld neemt, dient u Hem te aanvaarden als de *u door God gegeven Borg*. Christus is met al zijn doen en lijden de onze. Dat is de 'grote ruil'. Daarop mag u vertrouwen alsof u het zelf hebt gedaan. Ja, alsof u Christus was. Dat is het evangelie recht kennen. Van die overvloedige goedertierenheid van God (...) en het grote vuur van Gods liefde voor ons wordt het hart en het geweten vrolijk en tevreden. Daarom heet de prediking daarvan evangelie, d.i. blijde, goede en troost gevende boodschap.'

4 Sonneveld keert zich tegen het eenparig getuigenis van de Bijbel, bijv. in: 1 Petr. 1:18-19; Rom. 5:8-11; 1 Kor. 15:3-4; Gal. 1:4; Heb. 10:12; 1 Joh. 1:7-10 en Op. 1:5. Daarmee trekt hij het spoor door van zijn boek *Het vergeten Evangelie*. In mijn artikel 'GKv: van de leer naar beleving?', in: *Gereformeerde Kerkbode van Groningen, Fryslân en Drenthe*, nr. 21, 9 november 2019, laat ik zien dat Sonneveld in navolging van N.T. Wright benadrukt dat 'Christus Victor (=Overwinnaar) is van de machten van het kwaad' en dat God ons uitnodigt Jezus te volgen, die als eerste (=voorloper) toonde dat de liefde het kwaad overwint. Maar Sonneveld gaat verder dan Wright. 'Stelt deze dat de leer van de kerk van de Reformatie zorgeloos maakt, Sonneveld bestempelt deze leer als goddeloos! Vreselijk vindt hij de gereformeerde belijdenis, waarin Jezus' kruisdood beleden wordt als een volkomen betaling van al onze zonden (Zondag 16 HC), tot stilling van Gods toorn (artikel 21 NGB). Dat rijmt volgens hem niet met Gods genadige vergeving. Zelfs wij mensen, als wij onze naaste echt vergeven, vragen daarbij niet om genoegdoening! Mag je dan God, die liefde is, zoiets toeschrijven: een op bloed beluste God?' Zie bijlage bij deze noot: www.woordenwereld.nl bij samenvattingen van dit nummer.

5 Dr. C. van der Woude, 'Kerkelijke spanningen in de twaalfde eeuw rondom de verzoeningsleer van Abaelardus', in: *De knechtgestalte van Christus*, feestbundel in 1978 aangeboden aan dr. H.N. Ridderbos (Kampen, 1978). Kenmerkend voor Abaelardus' onderzoeksmethode van de Bijbel is zijn uitspraak 'Door twijfel (het poneren van tegenstrijdigheden in de Bijbel) komen we immers tot onderzoek en door onderzoek grijpen we de waarheid' (p. 233).

N.a.v.:
Reinier Sonneveld,
Waar is God in de crisis? En waar ben ik?, Hoornaar, Gideon / Amersfoort, Vuurbaak / Amsterdam, Buijten & Schipperheijn Motief, 2020, ISBN 9789463690973, 112 pag., prijs € 12,50

UIT REFORMATORISCH DAGBLAD
VAN 14 AUGUSTUS 2020 EN NRC
VAN 28 AUGUSTUS 2020

Het coronavirus heeft in Nederland en wereldwijd al talloze slachtoffers gemaakt. Vrijwel geen land ter wereld is gevrijwaard gebleven van de gevolgen. Uitzicht op een einde van deze pandemie is er (nog) niet. De gevolgen zijn moeilijk te overzien, maar vaststaat wel dat deze ingrijpend zijn en voorlopig nog zullen blijven. Het ligt dan ook voor de hand dat velen vragen stellen, zowel over het ontstaan van de ziekte als over de maatregelen ter bestrijding ervan. Zeker omdat het ging om een tot dan toe onbekend virus. Medici en overheden die voor de taak stonden maatregelen voor te stellen en te treffen, moesten vaak op basis van 50% zekerheid voor 100% maatregelen nemen. Vrijheden van burgers werden daarbij niet zelden op uiterst pijnlijke wijze ingeperkt. Activiteiten van bedrijven en organisaties werden soms vrijwel lamgelegd. Kritiek op concrete maatregelen is gerechtvaardigd. Overheden en geraadpleegde deskundigen zullen de eersten zijn dat te erkennen. En werkende weg moeten lessen worden getrokken. Dat critici het soms moeilijk vinden om bepaalde hun rakende maatregelen te aanvaarden, is ook te begrijpen. Onbegrijpelijk is echter dat sommigen – ook als zij niet persoonlijk zijn getroffen – de ogen sluiten voor de feiten en de ernst van de ontstane situatie ontkennen of bagatelliseren. Uit onderzoek van het Kieskompas blijkt dat één op de tien Nederlanders – christenen niet uitgezonderd – gelooft in complottheorieën over het coronavirus. Ds. W.A. Zondag, predikant van de Gereformeerde Gemeente in Dordrecht, schonk in het Reformatorisch Dagblad van 14 augustus 2020 aandacht aan dit fenomeen:

Corona en complot?

Complottheorieën

Volgens een complottheorie wordt er door de 'grote spelers' – met name de overheid, de wetenschap en de media – iets verzwegen. Hoe groter de ramp, hoe omvangrijker het complot is. Zulke theorieën deden zich voor ten aanzien van de moord op president Kennedy in 1963, de maanlanding in 1969, de aanslagen op 9/11. En nu zijn ze er ook, in diverse varianten, over het coronavirus.

Laat ik twee theorieën noemen. De eerste is dat Chinezen het virus zouden hebben gestolen uit het Canadese Nationaal Microbiologisch Laboratorium en hebben meegenomen naar het Wuhan Instituut voor Virologie. Daar zou het virus zijn 'ontsnapt' en op de nabijgelegen Huanan-vismarkt zijn terechtgekomen. De Chinese overheid wilde de eigen bevolking besmetten om overbevolking tegen te gaan. (...)

Een andere complottheorie wijst naar de miljardair Bill Gates, de oprichter van Microsoft. Op sociale media zijn berichten verspreid met als inhoud dat hij achter de pandemie zou zitten. Ook beweert men dat hij door middel van vaccinaties bij miljarden mensen microchips wil aanbrengen, zodat zij kunnen worden gevolgd. Uit een peiling van Yahoo/YouGov zou blijken dat maar liefst 28% van de ondervraagden gelooft in deze theorie. (...)

Het is werkelijk ontluisterend hoe respectabele mensen worden weggezet als bedenkers van een massamoord door middel van een pandemie.

Vergelijkbare conclusies zijn ook door anderen getrokken, waarbij de vraag gesteld wordt hoe mensen tot dergelijke theorieën kunnen komen. De schrijver en historicus Ian Buruma deed dit in een opinieartikel in NRC van 28 augustus 2020:

'Hoe komen mensen erbij om dergelijke kletsboek te verkopen?'

Hoe komen mensen erbij om, meestal via YouTube en andere digitale wegen, dergelijke kletsboek te verkopen? Vaak wordt het afglijden in rechts-extremisme of complotdenken toegeschreven aan rancune. (...) Het is inderdaad dikwijls zo dat boosheid op vermeende elites en wraakgevoelens heersen bij mensen die zich miskend voelen. (...) Maar met een op de

persoon gerichte kritiek komen we niet aan de kern van wat de Amerikaanse historicus Richard Hofstadter ooit de 'paranoid style' noemde.

'Diepe onzekerheid en gevoelens van naderend onheil een naam geven'

Een naam geven

Ik denk dat we te maken hebben met iets primitiefs, namelijk dat we het onszelf gemakkelijker willen maken door diepe onzekerheid en gevoelens van naderend onheil een naam te geven, waardoor we de illusie krijgen dat we er greep op hebben. Godsdienst biedt

een uitkomst. De goden zijn boos. (...) Maar die uitweg is voor steeds minder mensen begaanbaar. Dus moeten we het zoeken in alternatieve seculiere dogma's, waar mensen even fervent in kunnen geloven als vrome gelovigen in God, of Allah. Voor een communist is het duidelijk waar het kwaad vandaan komt: het 'kapitalisme'. Of het 'imperialisme', en dan helemaal het 'Amerikaanse imperialisme'. In het huidige klimaat is 'racisme' de bron van ellende. Ik wil niet beweren dat racisme, kapitalisme of imperialisme geen kwade rol kunnen spelen, laat staan verzinsels zijn. Maar de neiging om de oorzaak van alles wat niet deugt toe te schrijven aan één grote satan is *au fond* een vorm van bijgeloof. Het geeft bovendien een warm gevoel van saamhorigheid om te

'Het blijft wel zaak om apekool voortdurend te ontmaskeren'

behoren tot een uitverkoren groep die de ondergang ziet naderen, terwijl de rest van de mensheid slaapt. Spenglers *Ondergang van het avondland* wordt dan ook weer druk gelezen door jonge doemdenkers.

Ingewikkeld

Helaas zit de wereld ingewikkelder in elkaar. Alle complottheorieën komen neer op een poging om de werkelijkheid te simplificeren. Zolang dit randverschijnselen zijn, is er niet zo veel aan de hand. Uitwassen in de marge van de democratische kakofonie zijn te beheersen en geven zelfs kleur aan het culturele leven. Daar heb je bovendien zeepkisten

voor in het Londense Hyde Park en andere vrijplaatsen voor kletsmaajors.

Waar we nu mee te maken hebben is ernstiger. De *speakers' corner* is nu wereldwijd. Kwaadaardige onzin bereikt via internet een ontelbaar aantal mensen die nooit een krant of boek lezen, of zelfs naar een serieus televisieprogramma kijken. Hierdoor wordt de openbare mening ontwricht. (...) Totdat een manier gevonden wordt om ook op internet redactionele filters aan te brengen die de meest schadelijke sprookjes enigszins kunnen beteugelen, is hier weinig aan te doen. Maar het blijft wel zaak om apekool voortdurend te ontmaskeren. Ook al word je dan meteen ingedeeld bij de verstokte, linkse, kapitalistische, imperialistische, en niet te vergeten, zionistische elite.

Om dergelijke schadelijke apekool te ontmaskeren is het goed wat dieper te steken dan Buruma doet. Daarom nog even terug naar ds. Zondag:

Hoe moet de houding van een christen ten aanzien van een complottheorie zijn? Lees de Heidelberger Catechismus. Uit het negende gebod vloeit voort 'dat ik tegen niemand valse getuigenis geve, niemand zijn woorden verdraaie, geen achterklapper of lasteraar zij. Niemand lichtelijk en onverhoord oordele of helpe veroordelen' (HC 43). Alles wat leugenachtig is, moet worden aangemerkt als de eigen werken van de duivel. ■

UIT NEDERLANDS DAGBLAD
VAN 18 AUGUSTUS 2020

Complottheorieën doen niet alleen de ronde als het gaat om het coronavirus. Mensen en beroepsgroepen die zich miskend en in hun bestaanszekerheid bedreigd voelen, kunnen ook het gevaar lopen zich aan dergelijke theorieën vast te klampen. In een column in het Nederlands Dagblad van 18 augustus 2020 schenkt Gert-Jan Segers in dit verband aandacht aan acties van de Farmers Defence Force (FDF).

Het kwaad een gezicht geven

Er gaat nu op sociale media een screenshot rond van een bericht van de Farmers Defence Force (FDF) waarin ze aankondigen deze week thuis bij Kamerleden van de coalitie verhaal te halen. Ik maak bijna dagelijks mee dat mensen mij op straat of in de trein aanspreken op mijn werk. Dat gaat altijd beleefd en vriendelijk. Het hoort ook bij mijn werk als volksvertegenwoordiger om me te verantwoorden. Wat niet bij mijn werk hoort, is het binnentreden van de leefruimte van mijn vrouw en kinderen. (...)

De FDF-boeren leven met een beeld waarin de overheid de vijand is. Met het beeld dat politici het vooropgezette plan hebben om op basis van leugens boeren dwars te zitten. Dat beeld komt aardig overeen met het wereldbeeld van aanhangers van Viruswaanzin. In hun werkelijkheid spannen journalisten met politici samen om de waarheid te verdoezelen en het volk te misleiden en te onderdrukken. Achter deze mainstream-media en politiek zitten weer duistere machten die iets te maken zouden hebben met Bill Gates, de Wereldgezondheidsorganisatie, 5G, een verzonnen virus en een chip in een vaccin. Als ontvanger van veel mail en andere digitale berichten kan ik u vertellen dat ook intelligente en goed opgevoede mensen hier vatbaar voor zijn. (...)

Het erge is dat de werkelijkheid soms ook echt olie op dit onheilige vuur gooit. Het debacle van de Belastingdienst waarbij duizenden ouders ten onrechte van fraude zijn beschuldigd, laat zien dat de overheid soms als een stoomwals over burgers heen kan denderen. Als je dan al gelooft dat de machthebbers van kwade wil zijn, dan is zo'n drama genoeg om heel hard 'zie je wel' te roepen.

Ook veel christenen zijn vatbaar voor samenzweringstheorieën. De bijbel schetst een scenario voor de eindtijd waarin kwade machten samenspannen tegen de kinderen van God. Duisternis tegenover licht en leugen tegenover de waarheid. Als je gelooft dat die bijbelse schets van de eindtijd ook bewaarheid zal worden, dan kun je zomaar aangesproken worden door de retoriek van strijdbare FDF'ers en Viruswaanzinnigen. Dan is de Coronawet opeens een apocalyptische machtsgreep van de overheid.

'Duisternis tegenover licht en leugen tegenover de waarheid'

Er is een diepe wens om het kwaad een gezicht te geven, aan te kunnen wijzen. Maar het is een misvatting om te denken dat gebrekkige mensen überhaupt in staat zijn vrijwel onzichtbare, wereldwijde complotten te smeden. Complotdenken is doorgaans ook een miskenning van het goede dat bij anderen aanwezig is en van het slechte dat ook in je eigen hart huist. Er is een verschil tussen goed en kwaad. Maar die scheiding loopt niet tussen de ene groep kwaadaardige mensen en een andere groep onschuldige heiligen. Die scheiding loopt dwars door ons eigen hart. En in het licht van het evangelie is het ook onbestaanbaar dat christenen zich inlaten met intimidatie en bedreiging. ■

Het was nog in de beginjaren van dit blad dat incidenteel artikelen van mijn hand werden opgenomen. Na mijn vertrek uit de actieve politiek (2001) kwam hierin een zekere regelmaat, al veranderden de namen van de rubriek waarin ze werden geplaatst. Wat bleef was het raakvlak tussen geloof en politiek.

Nu we zo'n twintig jaar verder zijn, vind ik de tijd gekomen er een punt achter te zetten. Ik hoop de lezers van dienst te zijn geweest.

GS

Nieuw: Cahier 125

Woordwaarde

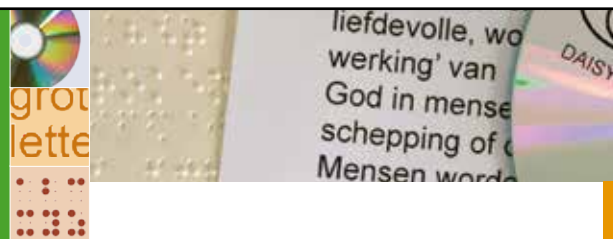
Betekenisvolle bijbelteksten nader bekeken

Sinds eind 2010 kent *Nader Bekeken* een vaste rubriek: *Woordwaarde*. Daarin belichten verschillende auteurs een lastige bijbeltekst waarover vaak vragen gesteld worden of die zo bekend is dat de betekenis vervaagt. Zij laten vanuit zulke teksten zien hoe waardevol Gods Woord is. Egbert Brink en Rob van Houwelingen hebben vanaf het begin hun bijdragen geleverd, waarvan er in dit cahier 22 gebundeld zijn. Daarmee bieden zij een dwarsdoorsnede door de Bijbel, van Genesis tot Openbaring. Dit boek biedt niet alleen verrassende inzichten maar ook verdieping bij het lezen van de Bijbel. De lezers zullen zodoende Gods Woord op waarde leren schatten.

Prijs bij abonnement op de cahiers € 10,25
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel voor € 13,00

Bestel nú op www.woordenwereld.nl!

Uw vertrouwde christelijke bladen blijven lezen? Dat kan via de CBB!

De CBB, de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, heeft een grote collectie christelijke lectuur in grootletter en gesproken vorm.

Kijk op www.cbb.nl, bel naar 0341-56 54 77 of mail naar klantenservice@cbb.nl en vraag onze gratis catalogus aan.

**CBB, Christelijke Bibliotheek
voor Blinden en Slechtzienden**

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

**DAGELIJKS BESTUUR VAN
DE STICHTING WOORD EN WERELD
Voorzitter**

Ds. J. Wesseling (a.i.)

Secretaris

W. Hindriks

Penningmeester

W.A. Dreschler

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie

Dr. P. Boonstra

Eindredactie

D.E. Slump-Schoonhoven

M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactie

Ds. S.M. Alserda

Drs. H.J. Boiten

Ds. C. van Dijk

Dr. B. van Egmond

Drs. J.W. van der Jagt

Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra

Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren

Tel.: 050 - 5344508

Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen

Ds. C. van den Berg, Amersfoort

Ds. H. van den Berg, Bergschenhoek

Drs. L. Bezemer, Hattem

Drs. F.J. Bijzet, Emmen

J.H. Bollemaat, Dalfsen

H. Boomstra, Den Helder,

tekeningen/cartoons

A.C. Breen, Dunsborough, WA

Drs. E. Brink, Waddinxveen

Drs. J.J. Burger, Veenendaal

Ds. H. Drost, Grafhorst

Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)

Drs. L.W. de Graaff, Heerde

Drs. B.P. Hagens, Soest

Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort

Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,

Kampen

Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen

Ds. R.Th. Pos, Steenwijk

Ds. P. Schelling, Amersfoort

G.J. Schutte, Zeist

G. Slings, Lelystad

Dr. R.T. te Velde, Wezep

Dr. H. Veldman, Zuidhorn

Ds. J. Wesseling, Veenendaal

Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort

Ds. G. Zomer Jzn., Nieuwendijk

**Adreswijzigingen
en/of opzeggingen**

INTERNET:

• www.woordenwereld.nl

• woordenwereld@spabonneservice.nl

• naderbekeken@spabonneservice.nl

POSTADRES:

• Woord en Wereldabonneservice,

Postbus 105,

2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:

• 088 - 110 20 42

• 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:

www.woordenwereld.nl/klantenservice

**Meer informatie en uitgebreide
abonnementsvoorwaarden op**

www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

Nader Bekeken € 38,00

Nader Bekeken + 4 cahiers € 76,00

Nader Bekeken studenten € 22,50

Nader Bekeken PDF € 22,50

Nader Bekeken PDF (buitenland

Europa) € 32,50

Nader Bekeken PDF (buitenland overig)

€ 42,50

Cahiers bij abonnement (per jaar)

€ 41,00

Cahiers, losse verkoop € 15,00

Bankrekeningnummer:

NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging

(automatische incasso).

Voor betaling per acceptgirokaart of per

eigen overschrijving geldt een opslag

van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:

NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Basisontwerp: Studio TinekeWerk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijskerk

Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,

Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken

is ook op Daisy-cd en Webbox

verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden

en Slechtzienden,

tel. 0341-565 477, e-mail

klantenservice@cbb.nl.

www.woordenwereld.nl

ISSN 1380 - 3034

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld te Hardinxveld-Giessendam. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

@NaderBekeken

www.facebook.com/naderbekeken

Neem nu een jaarabonnement en ontvang de special 'De bijbel of een biertje' gratis + het eerste jaar 50% korting!

Ga voor het afsluiten van een abonnement naar www.woordenwereld.nl

Kijk eens op onze website!

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- De **laatste nummers** van Nader Bekeken bekijken.
- De nodige informatie over de **nieuwste cahiers** vinden.
- Direct een (deel van een) **artikel** uit het nieuwste nummer **downloaden**.
- **Nummers** die langer dan een jaar geleden verschenen zijn **als pdf verkrijgen**.
- Met de **uitgebreide zoekfunctie**, heel gemakkelijk, allerlei onderwerpen waar iets over geschreven is, vinden.

Werkloosheid

Drie jaar nu al. Ik kom nog in 't gesticht.
Kon ik ze thuis ontslaan van mijn bestaan!
Mijn kleine zusje ziet me nauwelijks aan.
't Is of de meid het woord niet tot mij richt.

Ieder leeft op, als ik mijn hielen licht.
Het beste kon ik bij Van Nelle gaan.
Alleen: dan is het met m'n vâk gedaan
Voor leraar krijg ik een te oud gezicht.

Vanmorgen ben ik naar de kerk geweest.
'God zal u, als op adelaarsvleugelen, dragen.'
Maar ik heb zitten zweten als een beest.

Want steeds zag ik, toen de gemeente zong,
die werkeloze, die het raam uitsprong
en, van vier hoog, te pletter is geslagen.

ROTTERDAM 1933, 1934, 1935

IDA GERHARDT
UIT: *VERZAMELDE GEDICHTEN*, 1985

Vandaag is er als gevolg van corona opnieuw veel werkloosheid, met veel ellende. Als Ida Gerhardt dit vers schrijft, is ze al drie jaren werkloos. Ze heeft daar grote moeite mee. In 1933 slaagde ze voor haar doctoraal klassieke talen. Maar het was crisis: geen banen. Een beetje ruig gedicht. Maar Gerhardt kon ruig zijn.

De 'ik' is niet bepaald gelukkig. Niemand ziet haar 'staan' zonder baan. En dan komt daarbij de misère in de maatschappij van de jaren dertig. De werkloosheid om haar heen heeft haar aangegrepen. Vooral in de laatste twee strofen wordt dat duidelijk. Het zweet brak haar uit, toen ze dacht aan de wanhoop van die werkeloze. Waar waren toen die adelaarsvleugelen waarvan de psalm getuigt?

Gerhardt zal wel geweten hebben dat die adelaarsvleugels figuurlijk zijn bedoeld. Maar nu werd het haar te veel. Ze kon het beeld van die springende man niet uit haar hoofd krijgen. Het is geen vreemde gedachte dat ze zich met die man vereenzelvigd.